

Grzegorz Szyniec

Leksykon Małobądza w Zagłębiu Dąbrowskim

Lasowice Wielkie 2021

Publikacja hobbystyczna z serii

Historia lokalna Zagłębia Dąbrowskiego

Spis treści

Biblioteka.....	3	Parafia Rzymskokatolicka pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny.....	25
Chata pod strzechą.....	3	Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Siostry Faustyny.....	25
Cmentarz choleryczny.....	3	Pisownia nazwy.....	25
Czarna Przemsza.....	3	Pod Małobądzem.....	26
Dom kultury.....	4	Pogoń C.....	26
Drukarnia.....	4	Port.....	26
Dworek.....	4	Powódź.....	26
Elektrociepłownia.....	4	Pożar.....	26
Fabryka materiałów wybuchowych.....	7	Prywatna Szkoła Podstawowa i Gimnazjum nr 1.....	26
Fabryka obuwia.....	7	Prywatna Szkoła Podstawowa nr 1.....	26
Fabryka zeszytów.....	8	Przynależność administracyjno-terytorialna	26
Folwark.....	8	Siberia.....	28
Gierkówka.....	8	Stadion.....	29
Gimnazjum nr 2.....	8	Status.....	29
Gliniki.....	8	Statystyki.....	29
Gmina Gzichów.....	8	Staw.....	29
Gmina Małobądz.....	9	Strzelnica.....	29
Górki Małobądzkie.....	9	Syberka.....	30
Granice.....	10	Sybirka.....	30
Hala widowiskowo-sportowa.....	10	Szkoła chrześcijańska.....	30
Karczma.....	10	Szkoła Podstawowa nr 1.....	31
Kolonia Małobądz.....	10	Szkoła Podstawowa nr 7 w Czeladzi.....	31
Kolumna czołgów.....	11	Szkoła Podstawowa nr 11.....	31
Komunikacja miejska.....	11	Szkoła Podstawowa nr 13.....	31
Kopalnia piasku.....	12	Szkoła Podstawowa nr 17.....	31
Kopalnia rud cynku.....	12	Szkoła wiejska.....	31
Kordon.....	12	Szpital.....	32
Księstwo Siewierskie.....	12	Targi rybne.....	32
Księstwo Siewierskie (donacja napoleońska)	12	Wampir z Zagłębia.....	32
Małe Kielce.....	15	Więzienie.....	32
Małobądz.....	15	Willa.....	32
Miechów.....	15	Władysław Dobrowolski.....	33
Młyn [I].....	15	Właściciele.....	33
Młyn [II].....	15	Wytwórnia win.....	35
Nazwy ulic i innych obiektów.....	18	Wytwórnia win, soków i octu winnego.....	35
Nerka.....	21	Wyzwolenie.....	35
Niepubliczna Szkoła Podstawowa Mistrzostwa Sportowego.....	21	Wzgórza Małobądzkie.....	35
Nr 3.....	21	Zagłębie Dąbrowskie.....	36
Obóz dla uchodźców.....	21	Zielony Małobądz.....	37
Olejarnia.....	21	Zmiany granic.....	37
Osiedle 27 Stycznia.....	25		
Osiedle fińskich domków.....	25		
Owczarnia.....	25		

Biblioteka

istniała 1962–1977 jako filia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Będzinie.

Chata pod strzechą

istniała w przeszłości.

Cmentarz choleryczny

istniał 1894–po 1914; obecnie teren zabudowany.

Czarna Przemsza

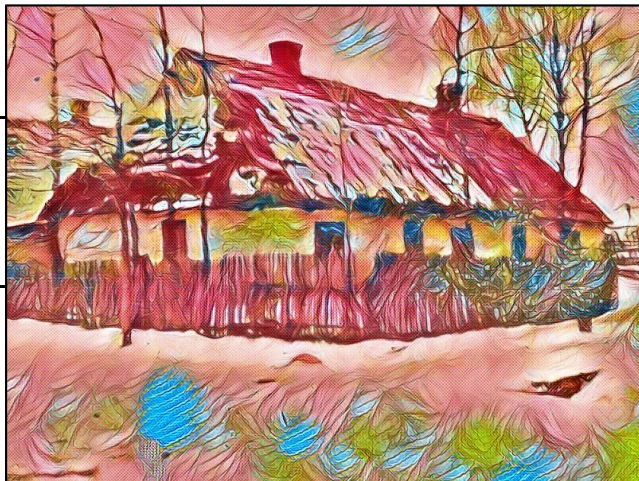
rzeka w zlewni Morza Bałtyckiego, w dorzeczu Wisły; długość 63 km; wypływa ze źródeł krasowych na Wyżynie Częstochowskiej; płynie przez Obniżenie Górnej Warty, Kotlinę Siewierza, Pagóry Jaworznickie; na Wyżynie Katowickiej łączy się z Białą Przemszą, tworząc Przemszę (która płynie dalej przez Rów Krzeszowicki, by w Dolinie Górnej Wisły ujść do Wisły); kolejno przepływa przez miasta: Zawiercie, Poręba, Siewierz, Dąbrowa Górnicza, Będzin, Sosnowiec, Mysłowice; posiada dopływ Brynicy oraz zbiorniki retencyjne: Jezioro Przeczyckie, Kuźnica Warężyńska;

1179/1180 na odcinku od miejsca, w którym wpada Brynica do miejsca, w którym Czarna Przemsza łączy się z Białą Przemszą utrzymała się granica Śląska i Małopolski; 1312–1790 na odcinku od miejsca, w którym pierwotnie wpadała Trzebyczka do miejsca, w którym wpada Brynica wyznaczała granice Księstwa Siewierskiego; 1874–1918 miejsce, w którym Czarna Przemsza łączy się z Białą Przemszą stanowiło trójstyk Cesarstwa Niemieckiego, Imperium Rosyjskiego i Monarchii Austro-Węgierskiej – z czego 2 ostatnie w roli zaborców Polski.

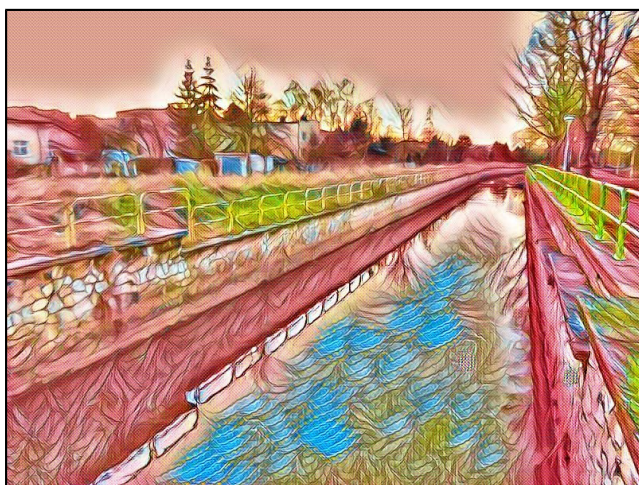
Czarna Przemsza w Małobądzu

prawdopodobnie przesądziła o osadzeniu Małobądza; przez wieki była głównym źródłem utrzymania mieszkańców; posiadała staw; pozwalała na działalność portu, targów rybnych; zasilala w energię wodną młyn [I], młyn [II];

1736 wylała; powódź zatopiła co najmniej Małobądz, po sąsiedzku Śródulę w pierwotnej lokalizacji (Śródulka); końcem XVIII w. właściciel majątku szlacheckiego Stanisław Mieroszewski zakazał rybołówstwa; 1938/1939 uregulowana pomiędzy ul. Józefa Piłsudskiego a ul. Ignacego Krasickiego; 1950 uregulowana

Ilustracja 1: Dawna chata pod strzechą w Małobądzu

Ilustracja 2: Czarna Przemsza w Małobądzu

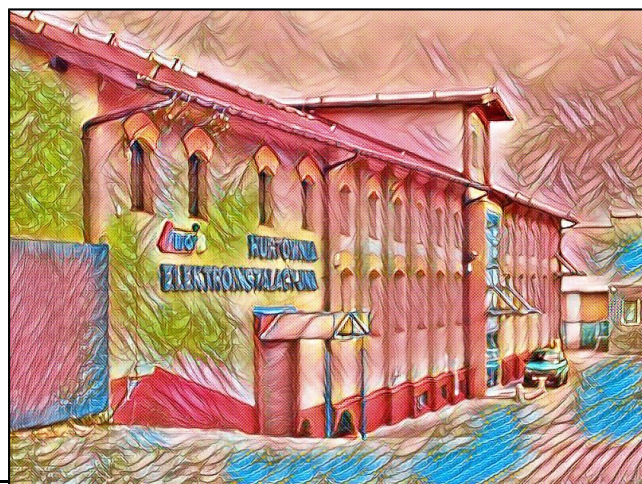
między ul. Czeladzką a ul. Józefa Piłsudskiego; 1965 uregulowana między ul. Słowiańską a Pogonią; 1969 uregulowana między ul. Ignacego Krasickiego a ul. Słowiańską; 1973–2018 była przykryta między ul. Sportową a ul. Józefa Piłsudskiego; 2021 między ul. Ignacego Krasickiego a ul. Słowiańską osiedlił się bóbr europejski (łac. *Castor fiber*).

Dom kultury

na Syberce; istnieje od 1969; obecnie pod nazwą Powiatowy Młodzieżowy Dom Kultury w Będzinie.

Drukarnia

1946 wykazana w organizacji, z przekształcenia części wytwórni win, soków owocowych i octu winnego (dawny budynek ekstraktora olejarni), jako część Będzińskiej Fabryki Kartonażu Primax w Będzinie; przejściowo dzieje nieznane; później do 1999 jako Przedsiębiorstwo Papierniczo-Poligraficzne Prodryn w Będzinie; obecnie firma budowlana i hurtownia elektroinstalacyjna.

Dworek

modrzewiowy; istniał „od starodawną” do Ilustracja 3: Dawna drukarnia w Małobądzu 1736; budowa przypisywana Janowi II Mieroszewskiemu; 1662–1668 siedziba starostwa ziemskiego bytomskiego; zniszczony przez powódź;

w późniejszych czasach dworkiem określano niekiedy budynek na Syberce.

Elektrociepłownia

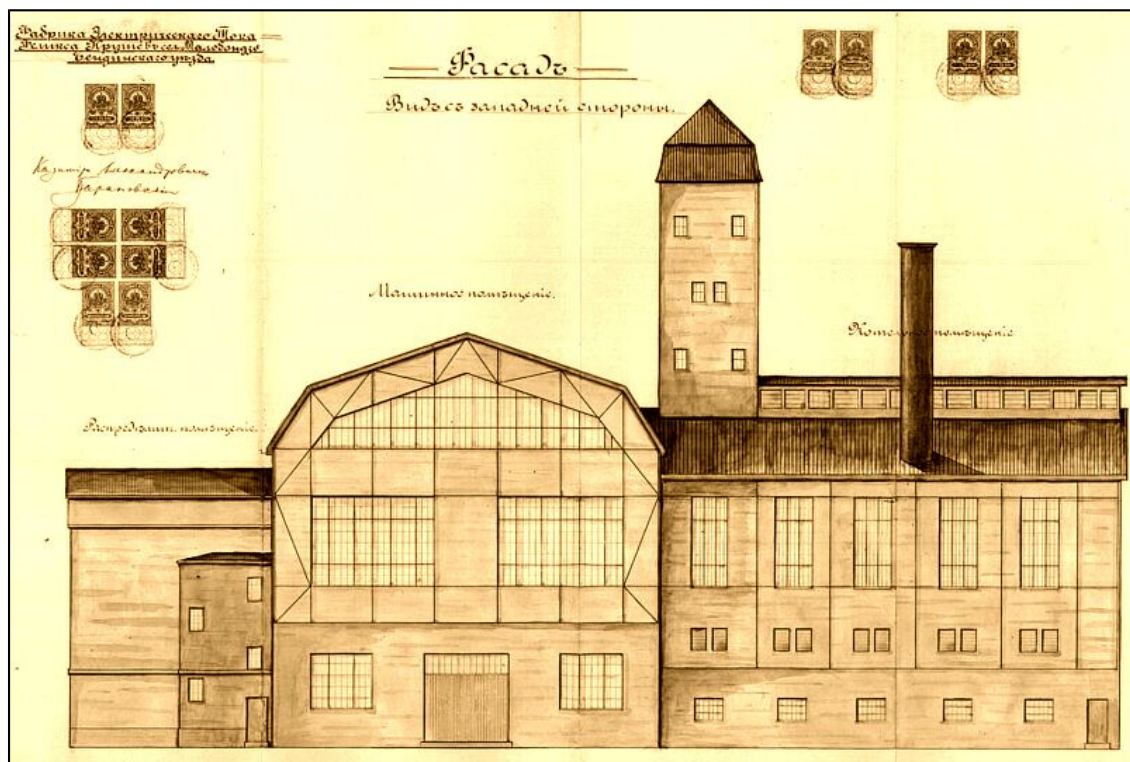
istnieje od 1916, kiedy to uruchomiona prowizorycznie; założona przez spółkę Elektrownia Sosnowiecka w Sosnowcu jako elektrownia; 1917 uruchomiona pełną mocą; 1919 weszła w skład spółki Siła i Światło w Warszawie; 1921 w celu elektryfikacji Zagłębia Dąbrowskiego utworzono spółkę Sieci Elektryczne w Warszawie (później w Sosnowcu), która 1922 przejęła dystrybucję energii elektrycznej; 1922/1923 elektrownia przyjęła nazwę Elektrownia Okręgowa w Zagłębiu Dąbrowskim; 1934 przeniesiono siedzibę dyrekcji z Sosnowca; 1935 spółkę Siła i Światło w Warszawie podporządkowano spółce Trust Métallurgique Electrique et Industriel w Bruxelles; 1939

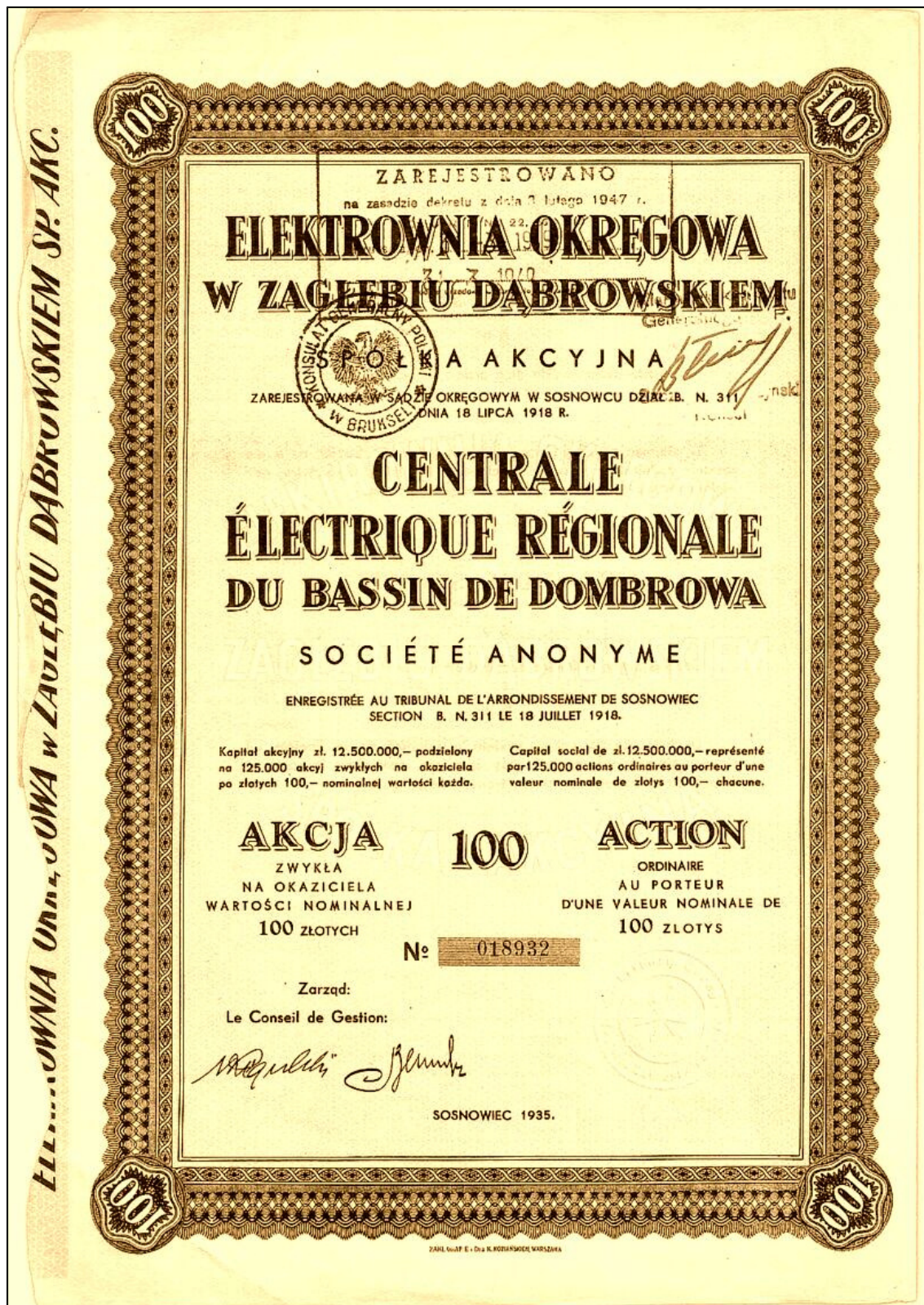
Ilustracja 4: Elektrociepłownia w Małobądzu

elektrownia przejęta przez spółkę Schlesische Elektrizitätswerke w Katowicach, która 1943 weszła w skład spółki Energieversorgung Oberschlesien; 1943 rozbudowana de facto o nową elektrownię; 1945 weszła w skład Zjednoczenia Energetycznego Zagłębia Węglowego w Katowicach; 1947 upaństwowiona; 1948 weszła w skład Zjednoczenia Energetycznego Okręgu Górnośląskiego w Katowicach; 1951 jako Rejon Sieci Będzin Zakładu Sieci Elektrycznych w Częstochowie weszła w skład Zakładów Energetycznych Okręgu Południowego w Katowicach; 1952 weszła w skład Zarządu Energetycznego Okręgu Południowego w Katowicach; 1954 uznana najlepszą elektrownią w Polsce; 1957 Zakład Sieci Elektrycznych w Częstochowie przekształcono w Zakład Energetyczny Częstochowa; 1959 weszła w skład Zakładów Energetycznych Okręgu Południowego w Katowicach; 1962–1999 prowadziła szkołę przyzakładową; 1963 przekształcona w elektrociepłownię; 1965 z Zakładu Energetycznego Częstochowa wyodrębniono Zakład Energetyczny Będzin, a elektrociepłownia stała się jego Wydziałem Wytwarzania; 1976 jako Elektrociepłownia Będzin weszła w skład Zespołu Elektrociepłowni Górnośląskich Wschód w Chorzowie; 1980 zmodernizowana; 1982 weszła w skład Zakładów Energetycznych Okręgu Południowego w Katowicach; 1985 weszła w skład Południowego Okręgu Energetycznego w Katowicach, od 1988 zgrupowanego we Wspólnocie Energetyki i Węgla Brunatnego; 1989 weszła w skład Zespołu Elektrociepłowni Katowice, tak samo zgrupowanego; 1990 usamodzielniała się; 1993 przekształcona w spółkę akcyjną; 1998 sprywatyzowana; dystrybutor obecnie pod nazwą Tauron Dystrybucja w Krakowie;

moc cieplna: 306,2 MW; moc elektryczna: 81,5 MW.

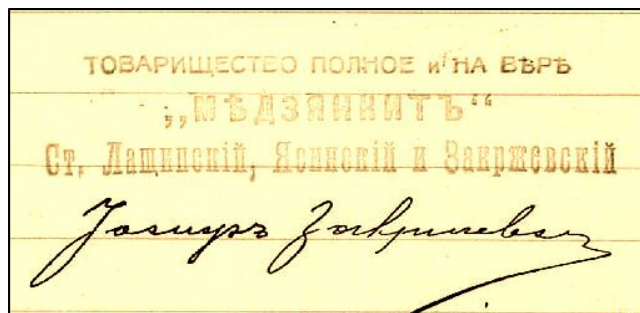
Ilustracja 5: Projekt elektrowni w Małobądzu, 1913

Ilustracja 6: Druk akcji elektrowni w Małobądzu, 1935

Fabryka materiałów wybuchowych

w Kolonii Małobądz; istniała 1908–1922; od 1911 pod spółką Miedziankit w Sosnowcu; spłonęła; obecnie teren zabudowany, na miejscu prochowni park. Miedziankit – środek wybuchowy, w skład którego wchodził chloran potasowy i nafta, wynalazł po kilkuletnich próbach (1905–1908) Stanisław Łaszczyński.

Ilustracja 7: Odcisk pieczęci dawnej fabryki materiałów wybuchowych w Kolonii Małobądz

Towarzystwo firmowo-komandytowe
„MIEDZIANKIT“
St. Łaszczyński, Br. Jasiński, J. Zakrzewski
w Sosnowcu (Król. polskie) Starososnowicka 23.
Jedyna polska fabryka materyałów wybuchowych.
 „Miedziankit“ równa się co do siły wybuchowej dynamitowi z 65 0/0 nitro-glicyryny, jest o 1/3 tańszy, absolutnie bezpieczny, nie marznie, nie podlega formalnościom przypisanym dla wszystkich innych eksplozywów.
 „Miedziankit“ używany jest w całej Rosyi, t. j. w Zagłębiu Dąbrowskiem, Donieckiem, w okręgu Krzywego Rogu, na Uralu, Syberyi i dalekim Wschodzie; w Niemczech na Górnym Śląsku, na Harcu i we Włoszech.
 Świadczenia z pierwszorzędných kopalń, referencje i broszurki z opisem wysyłamy na żądanie

Ilustracja 8: Reklama dawnej fabryki materiałów wybuchowych w Kolonii Małobądz

Fabryka obuwia

istniała 1938–2000; założona w Będzinie Zawodziu, przez spółkę Mechaniczna Fabryka Obuwia Bracia Kokotek [Efroim Kokotek, Jojne Kokotek, Zyskin Kokotek]; 1942 przejęta przez spółkę Schuhfabrik Vogel u. Neubauer [Kurt Vogel, Otto Neubauer] w Będzinie; 1945 przejęta przez spółdzielnię Fabryka Obuwia Zgoda – Spółdzielnia Pracy w Będzinie; 1947 upaństwowiona; 1948 doposażona w majątek 5 innych upaństwowionych fabryk i manufaktur obuwia, wchłonięta przez Południowe Zakłady Obuwia w Chełmku; 1952 usamodzielniona pod nazwą Będzińskie Zakłady Obuwia w Będzinie; 1959 ponownie wchłonięta przez fabrykę obuwia w Chełmku, pod nazwą Kombinat Garbarsko-Obuwniczy Południowe Zakłady Przemysłu Skórzanego Chełmek w Chełmku; 1968–2000 prowadziła szkołę przyzakładową; 1976 przeniesiona do Małobądza; 1987 odznaczona Orderem Sztandaru Pracy II klasy; 1990 usamodzielniona; 1996 sprywatyzowana; upadła pod spółką Fabryka Obuwia Butbędzin w Będzinie; obecnie

Ilustracja 9: Dawna fabryka obuwia w Małobądz

istniała 1938–2000; założona w Będzinie Zawodziu, przez spółkę Mechaniczna Fabryka Obuwia Bracia Kokotek [Efroim Kokotek, Jojne Kokotek, Zyskin Kokotek]; 1942 przejęta przez spółkę Schuhfabrik Vogel u. Neubauer [Kurt Vogel, Otto Neubauer] w Będzinie; 1945 przejęta przez spółdzielnię Fabryka Obuwia Zgoda – Spółdzielnia Pracy w Będzinie; 1947 upaństwowiona; 1948 doposażona w majątek 5 innych upaństwowionych fabryk i manufaktur obuwia, wchłonięta przez Południowe Zakłady Obuwia w Chełmku; 1952 usamodzielniona pod nazwą Będzińskie Zakłady Obuwia w Będzinie; 1959 ponownie wchłonięta przez fabrykę obuwia w Chełmku, pod nazwą Kombinat Garbarsko-Obuwniczy Południowe Zakłady Przemysłu Skórzanego Chełmek w Chełmku; 1968–2000 prowadziła szkołę przyzakładową; 1976 przeniesiona do Małobądza; 1987 odznaczona Orderem Sztandaru Pracy II klasy; 1990 usamodzielniona; 1996 sprywatyzowana; upadła pod spółką Fabryka Obuwia Butbędzin w Będzinie; obecnie

pustostany chylące się ku ruinie i różne firmy.

Fabryka zeszytów

istniała około 1931–1942; założona przez Jakóba Bermana, pod nazwą Pierwsza Będzińska Fabryka Zeszytów Renoma; później hurtownia papiernicza, zakład elektrotechniczny Spółdzielni Inwalidów Jedność; obecnie pustostan i warsztat samochodowy.

Folwark

istniał przed 1529–1946; od 1864 współtworzył atynencję gzychowską; od 1891 w składzie majątku Zagórze spółki Towarzystwo Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich w Warszawie; 1946 upaństwowiony; budynki zburzono; obecnie teren zabudowany;

Statystyki

- 1881: 220 ha, w tym: 173,0 ha pola i ogrody, 18,5 ha fabryki, 13,4 ha place i nieużytki, 12,3 ha łąki, 2,8 ha wody

Gierkówka

nazwa zwyczajowa ciągu dróg krajowych Katowice–Warszawa, przecinających Zagłębie Dąbrowskie, w tym na pół Małobądz; 1976 otwarta na odcinku Pogoń–Warszawa; 1984 otwarta na odcinku Katowice–Pogoń; nazwa od inicjatora budowy Edwarda Gierka.

Gimnazjum nr 2

na Syberce; istniało 1999–2017; 2002 włączone do Miejskiego Zespołu Szkół nr 2, od 2006 im. Huberta Wagnera; 2017–2019 klasy Gimnazjum nr 2 prowadziła Szkoła Podstawowa nr 13.

Ilustracja 10: Gierkówka pomiędzy Małobądzem a Kolonią Małobądz

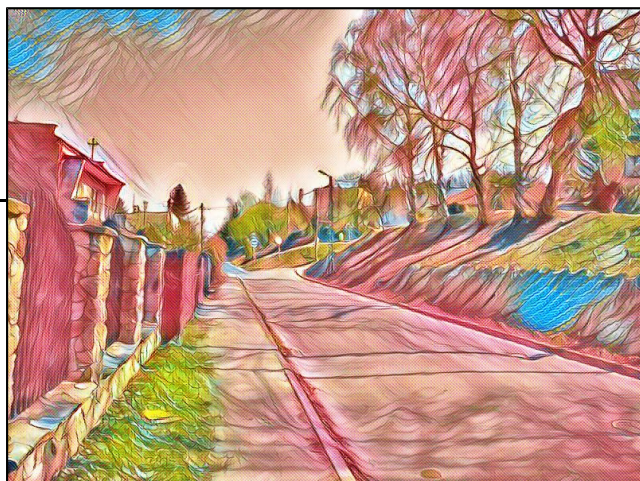
Gliniki

nazwa zwyczajowa części Małobądz w rejonie ul. 27 Stycznia, pomiędzy ulicami Rolniczą a Szybową; obecnie zatarta.

Gmina Gzychów

istniała 1809–1915; 1818 zreorganizowana; de iure do 1812 w Księstwie Siewierskim (donacji napoleońskiej);

do 1810 w powiecie pilickim; 1810–1816 w powiecie olkuskim, 1816–1842 w obwodzie olkuskim, 1842–1867 w powiecie olkuskim, od 1867 w powiecie będzińskim;

Ilustracja 11: Gliniki w Małobądzu

do 1864 jednowioskowa, bez praw samorządu, od 1864 zbiorowa, z prawami samorządu;

1864 objęła wyodrębnione – uwłaszczone składniki majątku szlacheckiego – wsie: Brzozowica, Grodziec, Gzichów, Małobądz, Milowice, Ostra Górka, Pogoń, Preczów, Sarnów, Sosnowiec (1880–1900 Nowy Sosnowiec i równolegle od 1880 Stary Sosnowiec) oraz mniejsze miejscowości (kolonie, plebanie, pustkowia itp.); nie objęła nieuwalaszczonych składników majątku szlacheckiego (dwór, fabryki, folwarki, karczmy, młyny, lasy, łąki, pastwiska itp.), tworzących atynencję gzichowską, od 1891 w składzie majątku Zagórze spółki Towarzystwo Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich w Warszawie;

1870 włączono osadę Czeladź, której zabrano prawa miejskie; 1902 wyłączono wsie: Ostra Górka, Pogoń, [Nowy] Sosnowiec, Stary Sosnowiec i włączono je do nowo utworzonego miasta Sosnowiec (formalnie Sosnowice); 1915 wyłączono osadę Czeladź, której oddano prawa miejskie;

po likwidacji wsie Gzichów z – już częścią – Brzozowica oraz Małobądz włączono do Będzina jako dzielnice miasta; wieś Grodziec włączono gminy Grodziec; wieś Milowice włączono do gminy Milowice, po czym przełączono do Sosnowca jako dzielnicę miasta; wsie Sarnów i Preczów włączono do gminy Wojkowice Kościelne, po czym przełączono do gminy Łagisza.

Statystyki

- 1867: 6464 ha powierzchni, 6583 mieszkańców
- 1912: 27.531 mieszkańców, w tym: 25.930 katolików, 1326 izraelitów, 133 ewangelików, 110 prawosławnych, 32 ewangelików reformowanych

Gmina Małobądz

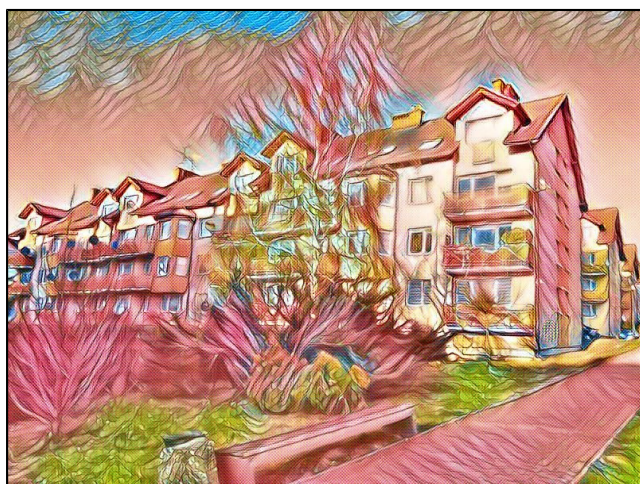
istniała 1809–1864; 1818 zreorganizowana; de iure do 1812 w Księstwie Siewierskim (donacji napoleońskiej);

do 1810 w powiecie pilickim; 1810–1816 w powiecie olkuskim, 1816–1842 w obwodzie olkuskim, od 1842 w powiecie olkuskim;

jednowioskowa, bez praw samorządu; do 1859 z sołtysem mianowanym przez właściciela majątku szlacheckiego; od 1859 z sołtysem wybieranym przez mieszkańców.

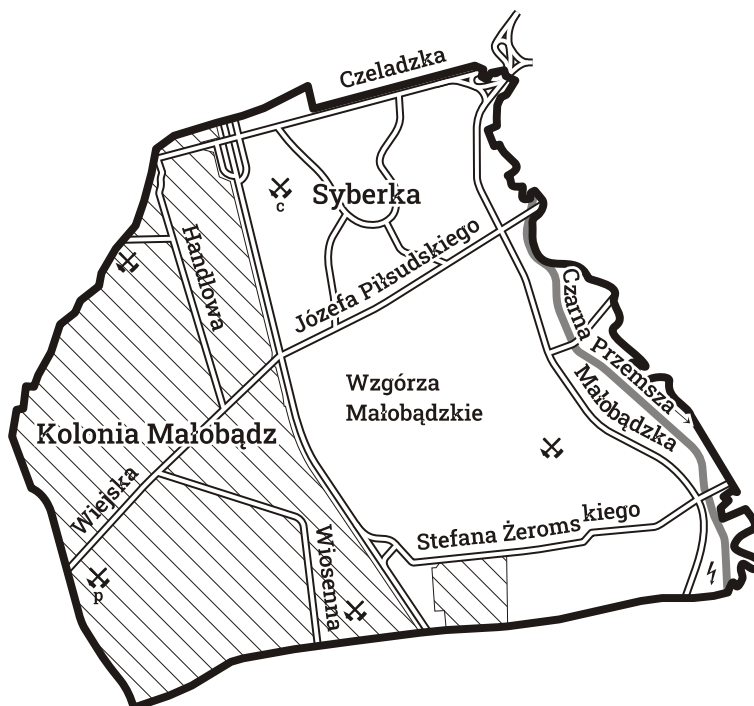
Górki Małobądzkie

osiedle deweloperskie; 2002–2010
budowane.

Ilustracja 12: Osiedle Górki Małobądzkie w Małobądzu

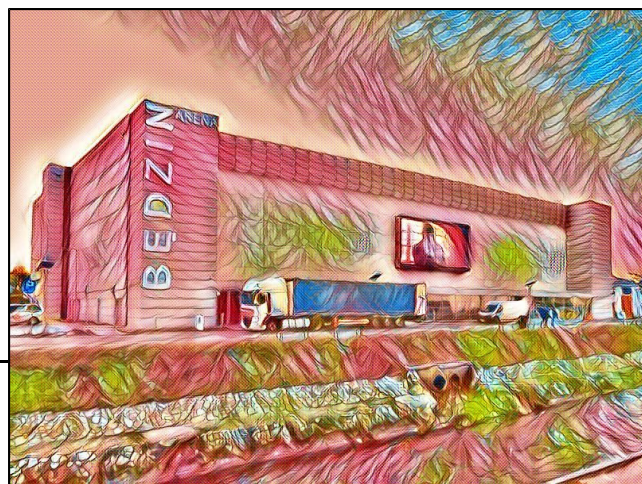
Granice

Ilustracja 13: Granice Małobądza po wyodrębnieniu Brzozowicy i Gzichowa; teksturą oznaczono obszary później oderwane od Małobądza; pominięto obszary przyłączone do Małobądza

Hala widowiskowo-sportowa

istnieje od 2021, pod nazwą Arena Będzin; jeden z obiektów ośrodka sportowo-rekreacyjnego; 2,5 tys. miejsc; wykorzystywana głównie przez klub piłki siatkowej Miejski Klub Sportowy Będzin; 2018 pod budowę częściowo zburzono stadion.

Karczma

istniała „od najdawniejszych czasów”; 1540 wykazana pod nazwą Zawieść; 1736 prawdopodobnie zmieciona przez powódź.

Kolonia Małobądz

Ilustracja 14: Hala widowiskowo-sportowa w Małobądzu

część Małobądza z zachodniej strony Wzgórz Małobądzkich; od przełomu XIX/XX w. zabudowywana, począwszy od ulicy Dalekiej; 1943 dokonano zmiany granic, przełączając ją do Czeladzi; 1945 uznano decyzję z 1943 za niebyłą; 1949 podjęto następną próbę przełączenia, którą storpedował wojewoda śląsko-dąbrowski (śląski) Bolesław Jaszcuk; 1951 przełączona ostatecznie;

często mylona bądź utożsamiana z Piaskami.

Kolumna czołgów

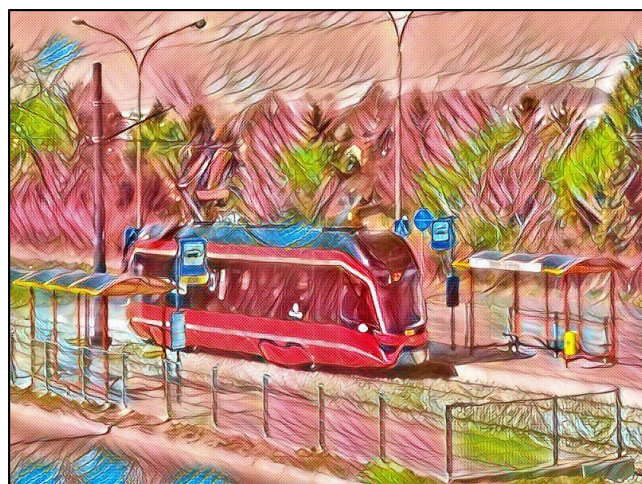
14 XII 1981 przejechała przez Małobądz kolumna czołgów T-55 10. dywizji pancерnej pod dowództwem pułkownika Edmunda Bołociucha, wysłana przez władze państwowe do spacyfikowania robotników Kombinatu Metalurgicznego Huta Katowice w Dąbrowie Górniczej Gołonogu, którzy na wieść o ogłoszeniu stanu wojennego w Polsce przystąpili do ogólnopolskiego strajku.

Komunikacja miejska

Trakcja tramwajowa

istnieje od 1928;

zaprowadzona przez spółkę Tramwaje Elektryczne w Zagłębiu Dąbrowskim z siedzibą w Sosnowcu; 1928 otwarto jednotorową linię tramwajową nr 21 Sosnowiec-Będzin-Dąbrowa Górnicza Reden przebiegającą przez Małobądz ulicami Małobądzką i Słowiańską; 1929 otwarto jednotorową linię tramwajową nr 22 Czeladź-Będzin przebiegającą przez Małobądz ul. Czeladzką; 1939-1941 linia tramwajowa nr 22 była nieczynna z powodu wysadzenia mostu na Czarnej Przemszy pomiędzy Gzichowem a Będzinem przez

Ilustracja 15: Linia tramwajowa w Małobądzu

żołnierzy Wojska Polskiego; podczas wyzwolenia 1945 tramwaje nie kursowały; 1977 linię tramwajową nr 21 zamknięto na ul. Słowiańskiej; 1978 otwarto ją jako dwutorową na całej długości ul. Małobądzkiej wraz z rondem tramwajowym wewnątrz Nerki („rondo czeladzkie”); 2021 wyremontowano ją w Małobądzu, po 43 latach eksploatacji odcinka;

2003 – podczas I kadencji prezydenta Będzina Radosława Barana ograniczono częstotliwość kursowania tramwajów przez Małobądz; 2021 Zarząd Transportu Metropolitalnego w Katowicach ogłosił, że prezydent Będzina Łukasz Komoniewski zawnioskował o ograniczenie o połowę częstotliwości kursowania tramwajów przez najstarszą część Małobądz.

Trakcja autobusowa

1922 istniała epizodycznie (spółka 'Ruch pasażersko-autobusowy' w Sosnowcu), następnie 1947-1948 (Śląskie Linie Autobusowe w Katowicach); 1958/1959 trwale wznowiona przez Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Katowicach;

2005 – podczas I kadencji prezydenta Będzina Radosława Barana mieszkańców najstarszej części Małobądz tymczasowo pozbawiono dogodnego połączenia ze śródmieściem Będzina linią autobusową nr 40; 2010 – podczas II kadencji tegoż samego mieszkańców najstarszej części Małobądz po raz drugi tymczasowo pozbawiono dogodnego połączenia ze śródmieściem Będzina linią autobusową nr 40; 2020 – podczas III kadencji prezydenta Będzina Łukasza Komoniewskiego mieszkańców najstarszej części Małobądz po raz trzeci pozbawiono dogodnego połączenia ze śródmieściem Będzina linią autobusową nr 40.

Kopalnia piasku

w Kolonii Małobądz; istniała XIX/XX w.; założona przez Towarzystwo Bezimienne Kopalń Węgla Czeladź w Paryżu; obecnie teren zabudowany.

Kopalnia rud cynku

istniała 1822–1829, 1860, 1867; posiadała: szyb Siberia, sztolnię, płuczkę, osadę górniczą Sybirka; 1867 bez powodzenia reaktywowana przez Christiana Gustava von Kramsta; obecnie teren zabudowany i zieleniec Syberki.

Kordon

rosyjski posterunek straży granicznej; istniał przed 1891–1914; 1931 wykazana ochronka dla dzieci; 1945 wykazana firma budowlana rurociągów; około 1976 zburzony w związku z rozbudową ul. Małobądzkiej.

Ilustracja 16: Dawny kordon w Małobądzu

Księstwo Siewierskie

dawne państwo w Europie; istniało 1312–1790; utworzone z ziem Księstwa Bytomskiego, przez sukcesorów władcy księcia Kazimierza bytomskiego; do 1337 pod ich władzą; 1337–1359 w posiadaniu władców Księstwa Cieszyńskiego; 1359–1368/1372 w posiadaniu władcy Księstwa Świdnickiego;

1368/1372–1443 w posiadaniu władców Księstwa Cieszyńskiego; od 1444 w posiadaniu biskupów diecezji krakowskiej Kościoła rzymskokatolickiego, pierwotnie bez praw do klucza koziegłowskiego, które dokupiono 1519; 1724 zapoczątkowano uprzemysłowienie; 1790 inkorporowane przez Polskę (Polskę-Litwę);

obejmowało m.in. część Zagłębia Dąbrowskiego – obszar na prawym brzegu Trzebyczki i fragmentarycznie Czarnej Przemszy.

Księstwo Siewierskie (donacja napoleońska)

dawne, niesuwerenne państwo majątkowe w Europie, podporządkowane Cesarstwu Francuskiemu; istniało 1807–1812; utworzone na mocy pokoju w Tylży, z ziem Królestwa Prus, przez Napoléona Bonapartego; nieuznawane przez identycznie niesuwerenne Księstwo Warszawskie; 1812 inkorporowane przez nie; 1813 subhastowane;

obejmowało m.in. Zagłębie Dąbrowskie; spotykane również pod nazwą Księstwo Olkuskosiewierskie, mimo że nie obejmowało Olkusza.

Władcy

- do 1809: Jean Lannes duc de Montebello
- od 1809: Napoléon Lannes duc de Montebello pod regencją Louise Guéhéneuc duchesse de Montebello

Zarządcy

- ♦ 1807: Mayndok, Sulików
- ♦ od 1807: Skarżyński, Łosień

Ilustracja 17: Księstwo Siewierskie, 1790. Oznaczona na mapce huta żelaza Pod Siewierz częściowo leżała poza granicami Księstwa Siewierskiego – w Ząbkowicach, jednak pracowała na jego rzecz.

Ilustracja 18: Księstwo Siewierskie (donacja napoleońska)

Małe Kielce

nazwa zwyczajowa Syberki; obecnie zatarta.

Małobądz

szyb Kopalni Węgla Kamiennego Paryż w Dąbrowie Górniczej (do 1989 Generał Zawadzki, od 1990 Paryż), z mostem podsadzkowym; istniał 1960–1995 (1993 kopalnię postawiono w stan likwidacji); na powierzchni obecnie nieużytek.

Miechów

nazwa zwyczajowa Osiedla 27 Stycznia; obecnie zatarta.

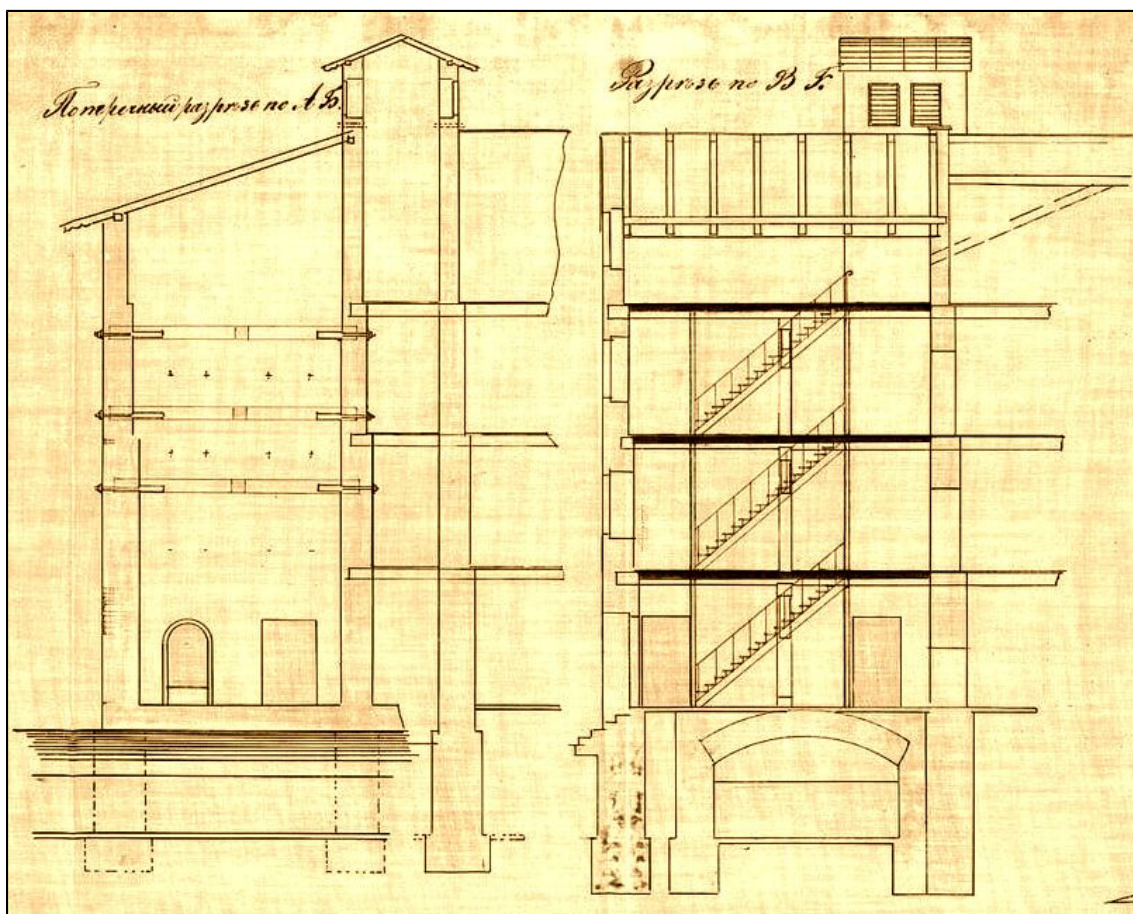
Młyn [I]

nad Czarną Przemszą; istniał „od Ilustracja 19: Dawny szyb górniczy Małobądz w Małobądzu
niepamiętnych czasów” do około 1939; pierwotnie wodny; 1736 prawdopodobnie
znieczyszczonego przez powódź, po czym odbudowany; 1878 przekształcony w parowo-wodny –
„amerykański”; 1895 rozbudowany przez spółkę P. Strahl & Krins [Paul Franz Strahl, Karl
Christoph Krins] w Małobądz; wraz z olejarnią przekształcony w wytwórnię win, soków i
octu winnego.

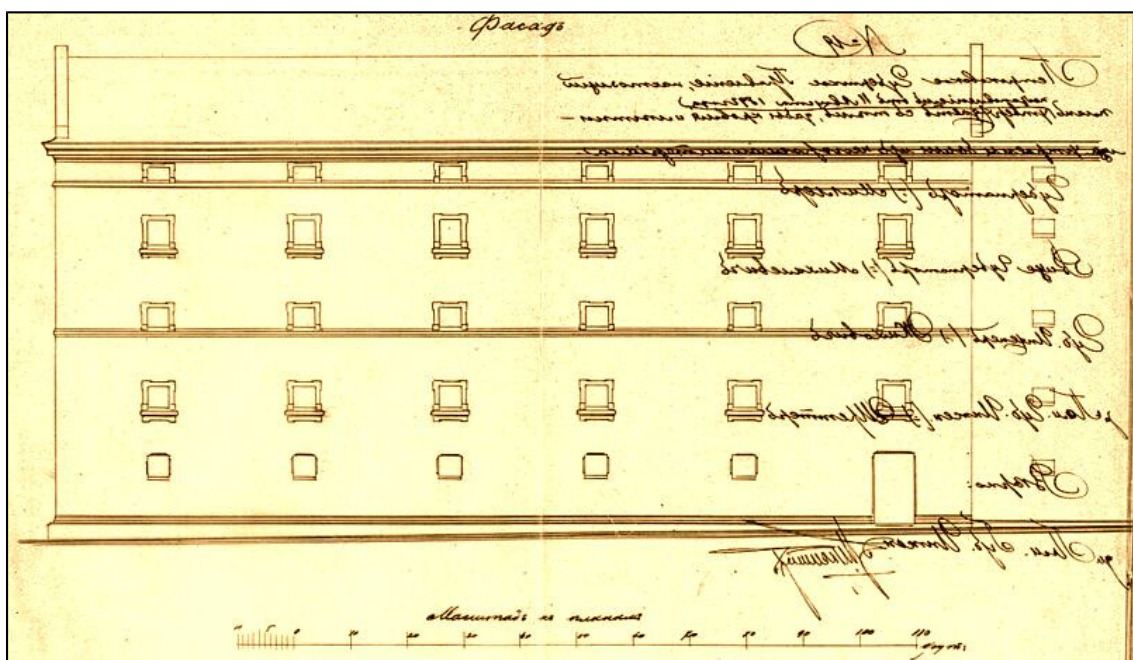
[Ilustracje na następnych stronach]

Młyn [II]

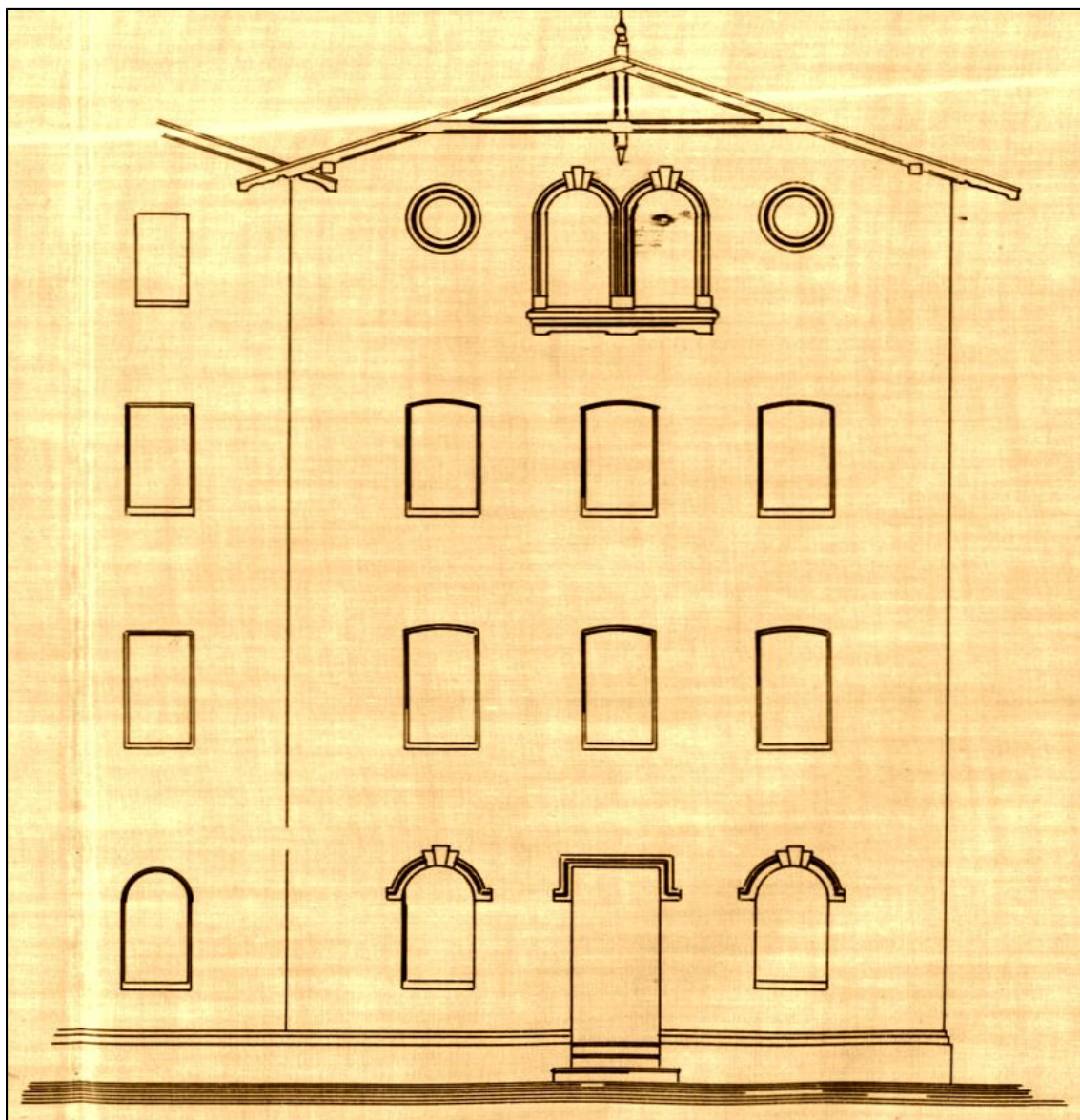
wodny, nad Czarną Przemszą; istniał co najmniej 1913–1939; obecnie budynek mieszkalny.

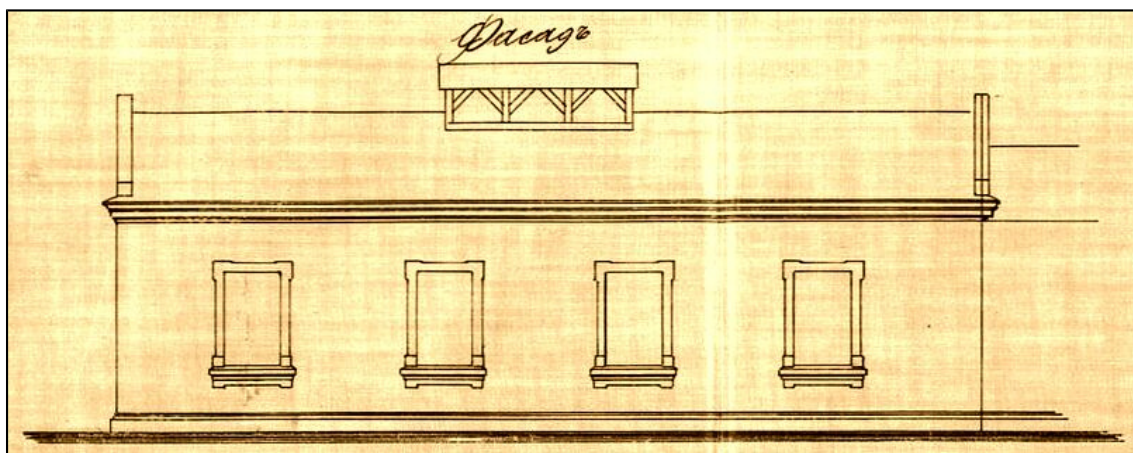
Ilustracja 20: Projekt rozbudowy dawnego młyna [I] w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, 1889

Ilustracja 21: Projekt rozbudowy dawnego młyna [I] w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, spichrz, 1892

Ilustracja 22: Projekt rozbudowy dawnego młyna [I] w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, magazyn mąki, 1893

Ilustracja 23: Projekt rozbudowy dawnego młyna [I] w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, kotłownia, 1893

Nazwy ulic i innych obiektów

Obecna nazwa	Przybliżenie lokalizacji	Poprzednie nazwy
27 Stycznia	częściowo Osiedle 27 Stycznia; częściowo Zielony Małobądz	27-go Stycznia; Vorwerkstraße; Folwarczna
27 Stycznia	Kolonia Małobądz	27-go Stycznia; Karlstraße
3 Szyb	Kolonia Małobądz	Am Wetterschacht; III-ci Szyb
Akacyjowa	Kolonia Małobądz	
Będzińska	częściowo Kolonia Małobądz	Beuthenerstraße; Czeladzka
Bolesława Prusa	Osiedle 27 Stycznia	
bp. Adama Śmigielskiego	Syberka	9 Maja
Brzozowa	Górki Małobądzkie	
Brzozowa	Kolonia Małobądz	
Cisowa	Górki Małobądzkie	
Cypriana Kamila Norwida	Osiedle 27 Stycznia	Cypriańska Kamila Norwida
Czarna Przemsza		Premśam, Czarna Struga, Чарна/Черная Пржемши; Schwarze Przemsza; Czarna Pszemsza
Czeladzka	częściowo; częściowo pogranicze Syberki	Beuthenerstraße
Daleka	Kolonia Małobądz	Weiter Weg; Piotra Dziekana
Dębowa	Górki Małobądzkie	
Długa		
dr. Adama Bilika	Syberka	Walki Młodych
Gabriela Narutowicza	Syberka	Władysława Kniewskiego
Gabrieli Zapolskiej	częściowo Kolonia Małobądz	
Gdańska	częściowo Kolonia Małobądz	
Grabowa	Górki Małobądzkie	
Handlowa	Kolonia Małobądz	
Ignacego Daszyńskiego	Syberka	Henryka Rutkowskiego
Ignacego Jana Skorupki	Kolonia Małobądz	Ks. Skórzyka; Karlstraße
Ignacego Krasickiego	częściowo	Janka Krasickiego; Gabryjela Narutowicza; Poststraße; Nowa
Ignacego Krasickiego	Kolonia Małobądz	
Ignacego Paderewskiego	Syberka	Gwardii Ludowej
Jadwigi Migowej	Syberka	Lucjana Szenwalda
Jana Kochanowskiego	Kolonia Małobądz; zburzona	
Jana Pawła II, rondo	pogranicze Syberki	
Jarzębinowa	Górki Małobądzkie	
Jasna	Kolonia Małobądz	

Leksykon Małobądza w Zagłębiu Dąbrowskim

Obecna nazwa	Przybliżenie lokalizacji	Poprzednie nazwy
Jaworowa	Górki Małobądzkie	
Jesionowa	Górki Małobądzkie	
Józefa Oleksego	Syberka	Anastazego Kowalczyka
Józefa Piłsudskiego	częściowo; częściowo pogranicze Syberki	Piłsudskiego; Ludwika Waryńskiego; Adalbertstraße; Na Piaski
Józefa Retingera	Syberka	I Armii Wojska Polskiego
Juliana Ursyna Niemcewicza	Osiedle 27 Stycznia	
Juliusza Słowackiego	Kolonia Małobądz	
Kalinowa	Górki Małobądzkie	
Kamila Cypriana Norwida	Kolonia Małobądz	
Kasztanowa	Górki Małobądzkie	
Kasztanowa	Kolonia Małobądz	
Kazimierza Promyka	Kolonia Małobądz	
Klonowa	Górki Małobądzkie	
Klonowa	Kolonia Małobądz	
Krótką	Kolonia Małobądz	
Krzysztofa Kamila Baczyńskiego	Osiedle 27 Stycznia	Kamila Baczyńskiego
Letnia	Kolonia Małobądz	
Lipowa	Górki Małobądzkie	
Lipowa	Kolonia Małobądz	
Ludowa		Bachstraße; Rzeczna
Małobądzka		Generalissimusa Stalina; Marszałka Stalina; Talstraße
Małobądzka	Kolonia Małobądz	
Marcina Kasprzaka	Syberka	
Marii Konopnickiej	częściowo Kolonia Małobądz	
Marii Skłodowskiej-Curie, skwer	Syberka	
Medyków, pl.	Pogoń	
Mikołaja Kopernika	Kolonia Małobądz	
Morelowa	Kolonia Małobądz	
Nadbrzeżna		Uferstraße
Nowopogońska	częściowo Kolonia Małobądz	Sosnowitzerstraße
Olszynowa	Górki Małobądzkie	
Osiedle Dziekana	częściowo Kolonia Małobądz	
PCK	Syberka	Władysława Hibnera
Piaskowa	Kolonia Małobądz	Sandweg; Pocięja
Powstańców Śląskich	Syberka	

Leksykon Małobądz w Zagłębiu Dąbrowskim

Obecna nazwa	Przybliżenie lokalizacji	Poprzednie nazwy
Prosta	Kolonia Małobądz	Albrechtstraße
Przyjaźni Polsko-Węgierskiej, park	Syberka	
Pusta	Kolonia Małobądz	
Rafała Sznajdera	Syberka	Wirginusza Chmielewskiego
Rewolucjonistów	Syberka	
Robotnicza	Kolonia Małobądz	Grubenstraße; Kopalniana
Rolnicza		Randweg
sierż. Grzegorza Załogi	częściowo Górki Małobądzkie	Sierż. Grzegorza Załogi
Słowiańska	częściowo	Klausstraße; Bronisława Pierackiego; Dojazdowa
Sołtysa Piotra Gawina, skwer		
Sosnowa	Górki Małobądzkie	
Spacerowa	Kolonia Małobądz	
Sportowa	częściowo	
Stanisława Skalskiego	Syberka	Józefa Skalskiego
Stanisława Wyspiańskiego		Bauernstraße; Bartosza Głowackiego
Stanisława Wyspiańskiego	częściowo Kolonia Małobądz	
Staropogońska	Kolonia Małobądz	Projektowana
Stefana Żeromskiego	Osiedle 27 Stycznia	
Syberka, park		
Szkolna		Schulstraße
Szybowa		
Tadeusza Mazowieckiego	Syberka	Leona Kruczkowskiego
Topolowa	Górki Małobądzkie	
Wiejska	Kolonia Małobądz	Adalbertstraße; Spokojna
Wierzbowa	Górki Małobądzkie	
Wiosenna	Kolonia Małobądz	
Wiśniowa	Kolonia Małobądz	
Władysława Broniewskiego	Syberka	
Władysława Reymonta	Osiedle 27 Stycznia	
Wojciecha Jastrzębowskiego	Syberka	Dąbrowszczaków
Wspólna		
Zamiejska	Kolonia Małobądz	
Zofii Nałkowskiej	Osiedle 27 Stycznia	
Zwycięstwa	Syberka	

Nerka

element wielkiej przebudowy Zagłębia Dąbrowskiego w okresie rządów Edwarda Gierka, podporządkowanej głównie budowie Kombinatu Metalurgicznego Huta Katowice w Dąbrowie Górniczej Gołonogu i niedosłej budowie Centrum Zagłębia na styku Będzina, Dąbrowy Górniczej i Sosnowca; nietypowe skrzyżowanie ulic Czeladzkiej, Gzichowskiej i Małobądzkiej na pograniczu z Gzichowem, opasające rondo tramwajowe („rondo czeladzkie”); 1978 otwarte; zaprojektowane jako dwupoziomowe, po wniosku racjonalizatorskim pracowników wykonawcy (PRInż PW) Juliusza Pallado i M. Związka zrealizowane jako jednopoziomowe.

Niepubliczna Szkoła Podstawowa Mistrzostwa Sportowego

istnieje od 2020.

Nr 3

w Kolonii Małobądz; szyb Kopalni Węgla Kamiennego Czeladź w Piaskach, z wieżą wyciągową; istniał 1931–1966; założony przez Towarzystwo Bezimienne Kopalń Węgla Czeladź w Paryżu; głębokość 125 m; po likwidacji magazyny; na powierzchni obecnie nieużytek; zachowana kolonia górnicza (2 domy).

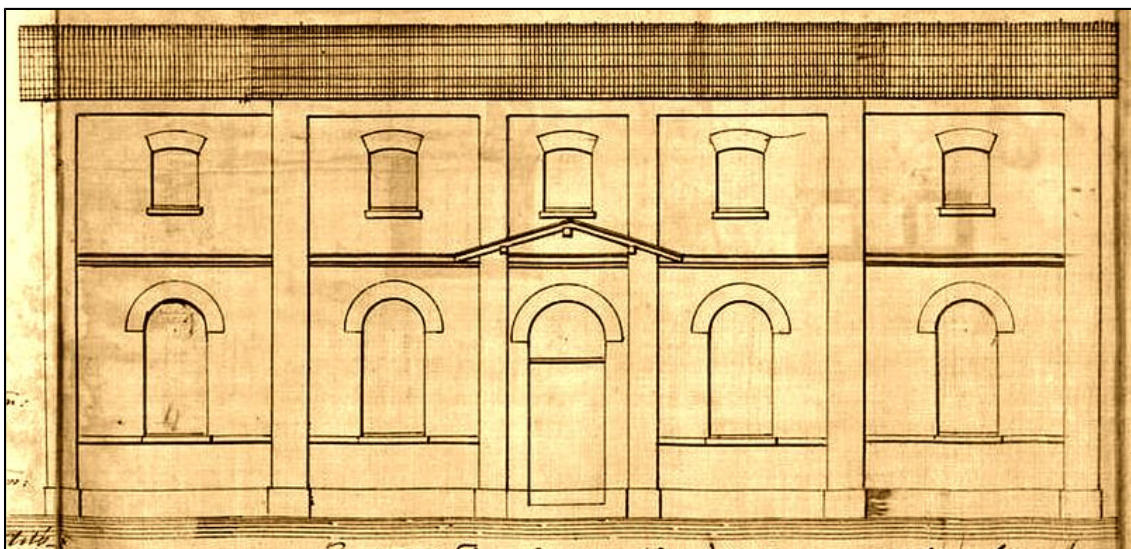

Obóz dla uchodźców

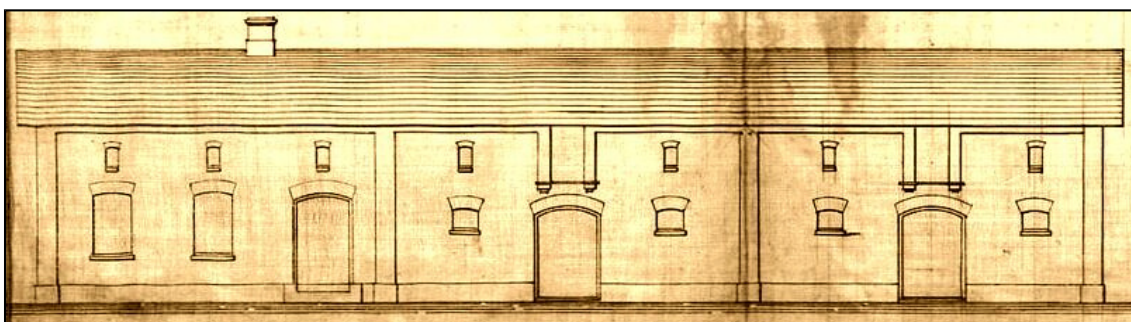
istniał 1919; utworzony przez Polskę; kwaterował około 300 uczestników I powstania śląskiego w Niemczech, Ilustracja 24: Dawny szyb górniczy Nr 3 wraz z kolonią górniczą w Kolonii Małobądz
walczących o oderwanie Górnego Śląska od Niemiec i przyłączenie do Polski;
zlikwidowany po ogłoszeniu amnestii w Niemczech.

Olejarnia

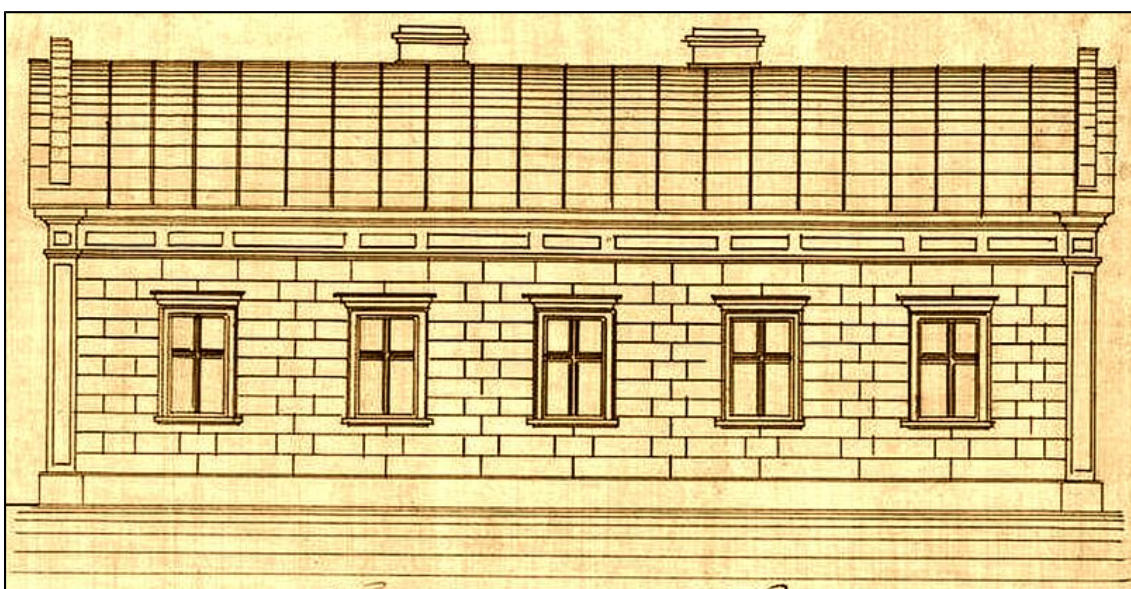
istniała 1861–około 1939; 1885 nagrodzona na wystawie rolniczo-przemysłowej w Warszawie; do 1895 sukcesywnie rozbudowywana przez spółkę P. Strahl & Krins w Małobądz [Paul Franz Strahl, Karl Christoph Krins], w tym o drugą siedzibę z boczną koleją; 1902–1914 sukcesywnie rozbudowywana przez Joachima Dawida Potoka, następnie przez spółkę Fabryka Olejów i Tłuszczów Roślinnych J.D. Potoka Synowie w Małobądz; 1914–1919 nieczynna z powodu I wojny światowej, ponadto zniszczona; 1929 odznaczona srebrnym medalem rządowym; wraz z młynem [I] przekształcona w wytwórnię win, soków i octu winnego.

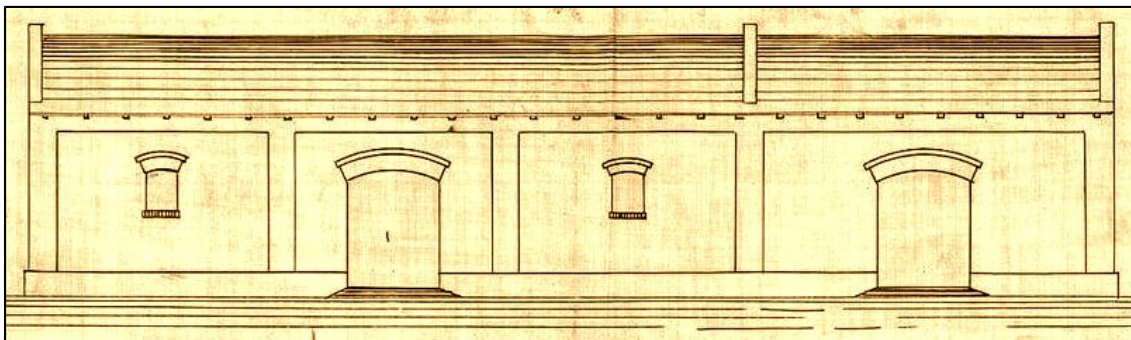
Ilustracja 25: Projekt rozbudowy dawnej olejarni w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, budynek ekstraktora, 1886 (wydział ekstrakcji otwarto 1890)

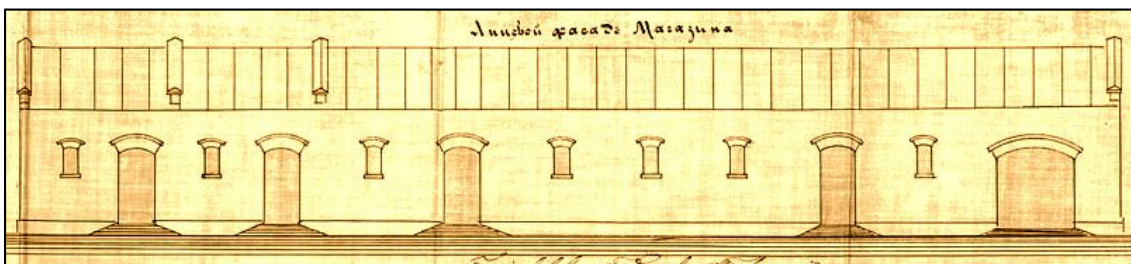
Ilustracja 26: Projekt rozbudowy dawnej olejarni w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, stajnia, 1886

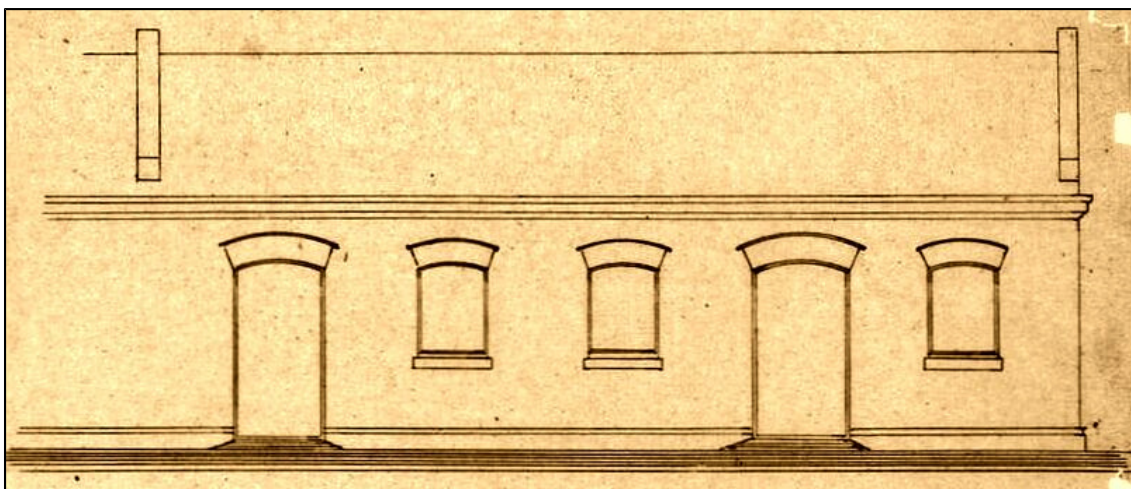
Ilustracja 27: Projekt rozbudowy dawnej olejarni w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, biuro, 1889

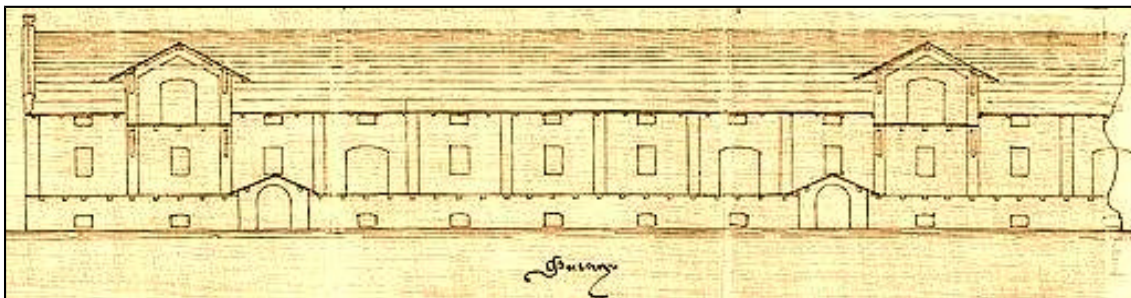
Ilustracja 28: Ilustracja 28: Projekt rozbudowy dawnej olejarni w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, spichlerzyk i wozownia, 1889

Ilustracja 29: Projekt rozbudowy dawnej olejarni w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, sklep, 1889

Ilustracja 30: Projekt rozbudowy dawnej olejarni w Małobądzu przez spółkę P. Strahl & Krins, ambulatorium, 1892

Ilustracja 31: Projekt rozbudowy dawnej olejarni w Małobądzu przez Joachima Dawida Potoka, magazyn, 1902

Ilustracja 32: Reklama dawnej olejarni i dawnego młyna [I] w Małobądzu

Osiedle 27 Stycznia

osiedle domów jednorodzinnych; l. 70. XX w. budowane; dawniej zwyczajowo pod nazwą Miechów.

Osiedle fińskich domków

w Kolonii Małobądz; 1947–1952 budowane; domki dostarczone przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich jako barter za polski węgiel kamienny; w większości istniało do l. 60/70. XX w., kiedy to sukcesywnie burzone w związku z budową Osiedla Dziekana (powstało na uprzednio przełączonych do Czeladzi gruntach Małobądz i Milowic; budowa trwała do l. 80. XX w.); obecnie resztki w kilku skupiskach.

Owczarnia

przy folwarku; 1856 wykazana.

Parafia Rzymskokatolicka pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny

na Syberce; w diecezji sosnowieckiej, w dekanacie I będzińskim; 1981 erygowana, wyodrębniona z parafii pw. św. Jana Chrzciciela i Świętej Trójcy w Będzinie; kościół budowano 1981–2000.

Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Siostry Faustyny

w osiedlu Górki Małobądzkie; w diecezji sosnowieckiej, w dekanacie I będzińskim; 2005 erygowana, objęła nowo zbudowane osiedle; początkowo kult sprawowano w pomieszczeniach byłej fabryki obuwia, od 2007 – w kaplicy przeniesionej z Sosnowca Boru; 2016 rozpoczęto budowę kościoła, która 2021 dobiegała końca.

Pisownia nazwy

- 1443: Malobancz
- 1465: Malobącz
- 1470/1480: Malobandz
- 1564: W Małobędziniu

- ♦ 1598: Małobącz
- ♦ 1667: Małobądz
- ♦ 1668: Małobądź
- ♦ 1686: Na Malobąndzu
- ♦ 1874: Малобондзь
- ♦ 1915: Malobondz

Pod Małobądzem

dawna nazwa ulicy w Będzinie, w rejonie przylegającym do Czarnej Przemszy; obecnie fragment ul. Tadeusza Kościuszki.

Pogoń C

w Kolonii Małobądz; szyb Kopalni Węgla Kamiennego Saturn w Czeladzi (do 1972 Czeladź, 1973–1975 Miłowice-Czeladź, 1976–1989 Czerwona Gwardia, od 1990 Saturn), z wieżą wyciągową; istniał 1955–1994 (a więc już po ostatecznym oderwaniu Kolonii Małobądz od Małobądza; 1993 kopalnię postawiono w stan likwidacji); głębokość 197 m; po likwidacji złomownia; na powierzchni zachowane niektóre budynki, obecnie baza transportowa i producent łóżek.

Port

rzeczny, nad Czarną Przemszą; istniał do początku XIX w.

Powódź

1736; wywołana 73-dniową ulewą; wylała Czarna Przemsza; pochłonęła życie wielu mieszkańców; zmiotła m.in. dworek, prawdopodobnie też karcznię, młyn [I] i inne budynki.

Pożar

1455 [1452?]; wzniecony przez bandę Jurgi Stosa; spłonął cały Małobądz.

Prywatna Szkoła Podstawowa i Gimnazjum nr 1

istniała 1999–2015; utworzona z przekształcenia Prywatnej Szkoły Podstawowej nr 1.

Prywatna Szkoła Podstawowa nr 1

istniała 1993–1999; 1999 przekształcona w Prywatną Szkołę Podstawową i Gimnazjum nr 1.

Przynależność administracyjno-terytorialna

– cesarska i równorzędna

- ♦ do 1443 (pierwsza wzmianka): cesarstwo
- ♦ 1790–1791, 1793–1795: Imperium Rosyjskie
- ♦ 1795–1806: cesarstwo
- ♦ (1806–1807: bez podporządkowania)
- ♦ 1807–1812: Cesarstwo Francuskie
- ♦ 1812–1813: Królestwo Saksonii
- ♦ 1813–1815, (1815) 1832–1905: Imperium Rosyjskie

- (1905–1905: bez podporządkowania – 10 dni)
- 1905–1914: Imperium Rosyjskie
- 1914–1917: de iure Imperium Rosyjskie, de facto Cesarstwo Niemieckie
- 1917–1918: Cesarstwo Niemieckie
- 1945–1991: ZSRR (stacjonowanie armii radzieckiej, ostatnie oddziały do 1993)
- od 2012: USA (stacjonowanie armii amerykańskiej, pierwszy oddział w Łasku)

– państwowa

- do 1443 (pierwsza wzmianka): Królestwo Czech
- 1444–1790: Księstwo Siewierskie
- 1790–1791: Polska (Polska-Litwa)
- 1791–1795: Polska
- 1795–1807: Królestwo Prus
- (1807–1807: Księstwo Warszawskie)
- 1807–1812: Księstwo Siewierskie (donacja napoleońska), nieuznawane przez Księstwo Warszawskie
- 1812–1813: Królestwo Polskie
- 1813–1815: Księstwo Warszawskie
- 1815–1874: Królestwo Polskie
- 1874–1905: Przywiślański Kraj
- 1905–1905: de iure Przywiślański Kraj, de facto Republika Zagłębiowska – 10 dni
- 1905–1914: Przywiślański Kraj
- 1914–1917: de iure Przywiślański Kraj/Rosja/ZSRR, de facto Królestwo Prus (Niemcy)
- 1917–1918: de iure Polska, de facto Królestwo Prus (Niemcy)
- 1918–1919: de iure Polska, de facto w rękach wielkiej czwórki
- 1919–1939: Polska
- 1939–1943: Niemcy
- 1943–1945: de iure Niemcy, de facto w rękach wielkiej trójki
- od 1945: Polska

– prowincjonalna (regionalna) i równorzędna

- do 1443 (pierwsza wzmianka): Księstwo Cieszyńskie
- 1795–1807: Nowy Śląsk, prowincja śląska z siedzibą we Wrocławiu
- 1939–1941: prowincja śląska z siedzibą we Wrocławiu
- 1941–1945: prowincja górnośląska, do 1942 z siedzibą we Wrocławiu, od 1942 z siedzibą w Katowicach

– wojewódzka i równorzędna

- do 1443 (pierwsza wzmianka): Księstwo Siewierskie
- 1790–1795: województwo krakowskie
- (1807–1810: departament kaliski)
- (1810–1812: departament krakowski)
- 1812–1816: departament krakowski
- 1816–1837: województwo krakowskie, do 1818 z siedzibą w Kielcach, od 1818 z siedzibą w Krakowie
- 1837–1841: gubernia krakowska z siedzibą w Kielcach

- ♦ 1841–1845: gubernia kielecka
- ♦ 1845–1863: gubernia radomska
- ♦ 1863–1863: de iure gubernia radomska, de facto powstańcze województwo krakowskie z siedzibą w Kielcach
- ♦ 1863–1867: gubernia radomska
- ♦ 1867–1905: gubernia piotrkowska
- ♦ (1905–1905: bez podporządkowania – 10 dni)
- ♦ 1905–1914: gubernia piotrkowska
- ♦ 1914–1917: de iure gubernia piotrkowska; 1915–1918: de facto Generalne Gubernatorstwo Warszawskie
- ♦ 1918–1919: bez podporządkowania
- ♦ 1919–1939: województwo kieleckie
- ♦ 1939–1939: rejencja opolska, w części w rękach Grenzschutz-Abschnittskommando
- ♦ 1939–1945: rejencja katowicka
- ♦ 1945–1945: województwo kieleckie
- ♦ 1945–1950: województwo śląsko-dąbrowskie (śląskie) z siedzibą w Katowicach
- ♦ 1950–1953: województwo katowickie
- ♦ 1953–1956: województwo stalinogrodzkie
- ♦ 1956–1998: województwo katowickie
- ♦ od 1999: województwo śląskie z siedzibą w Katowicach

– powiatowa i równorzędna

- ♦ 1790–1807: powiat siewierski
- ♦ (1807–1808: powiat lelowsko-siewierski z siedzibą w Siewierzu)
- ♦ (1808–1810: powiat pilicki)
- ♦ (1810–1812: powiat olkuski)
- ♦ 1812–1816: powiat olkuski
- ♦ 1816–1842: obwód olkuski
- ♦ 1842–1867: powiat olkuski
- ♦ 1867–1918: powiat będziński, do 1915 z siedzibą w Będzinie, od 1915 z siedzibą w Sosnowcu
- ♦ 1918–1919: powiat dąbrowsko-będziński (dąbrowski)
- ♦ (1919–1939: miasto wydzielone Będzin)
- ♦ 1939–1948: powiat będziński
- ♦ 1948–1975: miasto na prawach powiatu Będzin
- ♦ (1975–1998 miasto Będzin)
- ♦ od 1999: powiat będziński

– gminna

- ♦ 1809–1864: gmina Małobądz
- ♦ 1864–1915: gmina Gzichów
- ♦ od 1990: gmina miasto Będzin (Kolonia Małobądz – gmina miasto Czeladź)

Siberia

szyb kopalni rud cynku.

Stadion

istnieje od 1967; zbudowany jako dominujący obiekt ośrodka sportowo-rekreacyjnego, częściowo w czynię społecznym, w miejscu boiska z 1934; pierwotnie 20 tys. miejsc; wykorzystywany głównie przez klub piłki nożnej Sarmacja Będzin; 2018 częściowo zburzony pod budowę hali widowiskowo-sportowej; obecnie 1 tys. miejsc siedzących.

Status

- pierwotnie: majątek książęcy
- od czasów przynależności do Księstwa Cieszyńskiego do 1864: majątek szlachecki; jednocześnie do 1864 obciążenie mieszkańców dziesięciną snopową na rzecz Parafii Rzymskokatolickiej pw. Świętej Trójcy w Będzinie
- 1864–1915: wieś
- od 1915: dzielnica Będzina, do 1919 jako sołectwo

Ilustracja 33: Stadion w Małobądzu

Statystyki

- 1667: 8 kmięci
- 1783: 202 mieszkańców
- 1792: 212 mieszkańców
- 1817: 26 domów, 14 półkmięci, 8 zagrodników, 4 komorników
- 1852: 35 domów, 277 mieszkańców
- 1881: 44 domy
- 1885: 400 mieszkańców

Staw

przepływowy, na Czarnej Przemszy; istniał do 1969; osuszony w związku z regulacją rzeki; część zagospodarowano na ogródki działkowe, część – na Zakład Utrzymania Dróg i Zieleni Miejskiej w Będzinie, gdzie od 2003 urząd – Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Będzinie.

Strzelnica

wojskowa; istniała 1919–1957; urządzona w dawnym wyrobisku kopalni rud cynku; obecnie zieleniec Syberki.

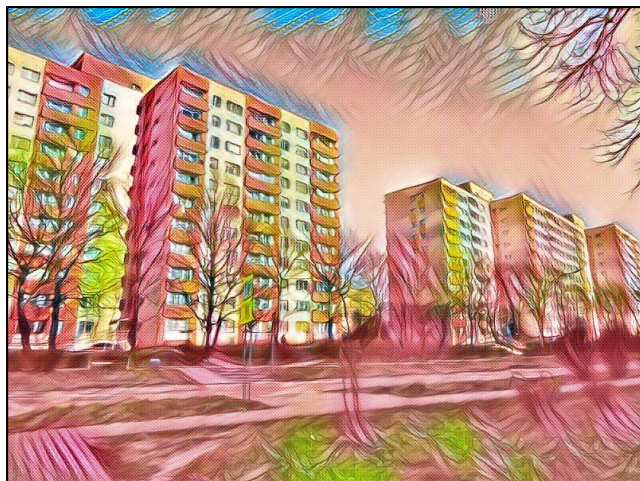
Ilustracja 34: Siedziba Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego w Będzinie (Małobądzu)

Syberka

osiedle zdominowane przez wielkie bloki mieszkalne; 1959–1985 budowane; od 1961 zasiedlane; pierwotnie pod nazwą Osiedle Polskiej Partii Robotniczej, zwyczajowo pod nazwą Małe Kielce.

Cytaty

„Syberka – dzielnica przyjezdnych, ciągle nie zakorzenionych. Ich korzenie są w wioskach Kielecczyzny i Rzeszowszczyzny. Nazwa Syberka wzięła się stąd, że był to punkt etapowy zesłańców na Syberię. Teraz kościół największy w Będzinie to »Golgota Wschodu«”

Ilustracja 35: Osiedle Syberka w Małobądzu

Źródło: G. Pieńkowski, *Gdzieś w ostatecznej krainie*, b.m.d. [2012]

* * *

„Na osiedlu grasował groźny przestępca. Według większości Syberka była odtrąconym osiedlem wznoszącym się peerelowskimi manhattanowcami za skrzyżowaniem. Skrzyżowanie odprowadzało samochody, tramwaje, autobusy w stronę Zamku lub Sosnowca, a na drugim przecięciu w górę osiedla lub na dół do centrum miasta.

W morzu opinii najczęściej wyławianą była ta, że na Syberce, która niedawno obchodziła 60-lecie, nic za bardzo się nie zmieniało. Mówiono, że jak się tam urodziło, to i się umrze – mając na myśli zapewne niewielką tendencję do transformacji miejsca jak i jego lokatorów. Ludzi w klatkowych wieżowcach było tak wielu, że gubili się w tłumie i często pozostawali bezimienni”

Źródło: L. Stefek, *AnieleNIE*, b.m. 2018

Sybirka

osada górnicza kopalni rud cynku; istniała 1822–1867; po 1863 zastąpiona pojedynczym budynkiem przez Christiana Gustava von Kramsta, niekiedy określanym jako dworek; 1867 opuszczony w związku z ostatecznym zamknięciem kopalni; następnie przez około 20 lat do 1898 zajmowany przez sąd gminy Gzichów; 1921 wykazany jako pustostan zajmowany przez bezdomnych; 1928 wykazany pod nazwą Syberka; 1937 wykazany jako ruina pod nazwą Sybirka; około 1958 zburzony w związku z budową Syberki;

Statystyki

- ♦ b.d.: 6,7 ha, 4 domy, 110 mieszkańców

Szkoła chrześcijańska

istniała 1916–1919 [?].

Szkoła Podstawowa nr 1

istnieje od 1921; od 1925 nr 1 im. Adama Mickiewicza; podczas II wojny światowej koszary kompanii Wehrmachtu; od 1959 w nowej siedzibie – Szkole-Pomniku Tysiąclecia Państwa Polskiego; 1964–1965 gościła Szkołę Podstawową nr 11; 1987 nagrodzona komputerem Commodore 64 i telewizorem Neptun 557 za aktywny udział uczniów w pracach społecznych; 2018 odbudowano salę gimnastyczną.

Szkoła Podstawowa nr 7 w Czeladzi

w Kolonii Małobądz; istnieje od 1959 (a więc już po ostatecznym oderwaniu Kolonii Małobądz od Małobądza) w pierwszym w Polsce budynku Szkoły-Pomnika Tysiąclecia Państwa Polskiego; do 1990 im. gen. Karola Świerczewskiego; od 1990 im. 1000-lecia Państwa Polskiego; 1992 rozbudowana.

Szkoła Podstawowa nr 11

na Syberce; istnieje od 1964; pierwotnie gościnnie w Szkole Podstawowej nr 1; od 1965 im. Władysława Broniewskiego, we własnej siedzibie.

Szkoła Podstawowa nr 13

na Syberce; istnieje od 1979; do 1996 im. generała Zygmunta Berlinga; 1996 połączona ze Szkołą Podstawową nr 17 w nową Szkołę Podstawową nr 13, ulokowaną w siedzibie dawnej Szkoły Podstawowej nr 17; 2002 włączona do Miejskiego Zespołu Szkół nr 2, od 2006 im. Huberta Wagnera; 2017 Miejski Zespół Szkół nr 2 przekształcono w Szkołę Podstawową nr 13 im. Huberta Wagnera; 2017–2019 prowadziła klasy Gimnazjum nr 2;

2002 pierwszą siedzibę zagospodarowano na: Urząd Skarbowy, Regionalny Ośrodek Kształcenia Kadr przy Izbie Skarbowej w Katowicach (istniał do 2010), hotel (od 2020 nieczynny).

Ilustracja 36: Szkoła Podstawowa nr 13 w Małobądzu

Szkoła Podstawowa nr 17

na Syberce; istniała 1986–1996; 1996 połączona ze Szkołą Podstawową nr 13 w nową Szkołę Podstawową nr 13, ulokowaną w siedzibie dawnej Szkoły Podstawowej nr 17.

Szkoła wiejska

istniała 1909–1916; jednoklasowa.

Szpital

istnieje od 1988; otwarty jako państwowy, pod nazwą Szpital Górniczy w Sosnowcu; 1997 dokonano zmiany granic, przełączając go z Będzina (Małobądza) do Sosnowca (Pogoni); obecnie pod nazwą Wojewódzki Szpital Specjalistyczny nr 5 im. św. Barbary w Sosnowcu.

Targi rybne

istniały prawdopodobnie do 1736 i rozsławiały Małobądz w okolicy.

Wampir z Zagłębia

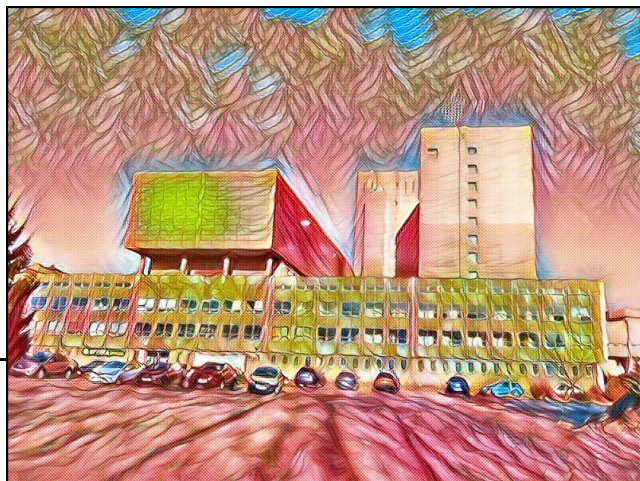
1964–1970; seria 21 napadów na kobiety, w tym 19 w Zagłębiu Dąbrowskim, w wyniku których 14 zmarło; 1966 jedną z ofiar śmiertelnych była 18-letnia bratanica Edwarda Gierka, której zwłoki wyłowiono z Czarnej Przemszy w Małobądzu; 1972 aresztowano Zdzisława Marchwickiego; 1975 uznano go głównym winnym 20 napadów i skazano na karę śmierci; skazano również 5 bliskich, w tym 1 na karę śmierci, 4 na karę pozbawienia wolności; po dziś dzień nie wyjaśniono, czy skazano ludzi faktycznie mających związek ze zbrodnią.

Więzienie

istniało co najmniej 1941–1945, określane jako Więzienie II; około 1976 zburzone w związku z rozbudową ul. Małobądzkiej.

Willa

po 1901 zbudowana przez Joachima Dawida Potoka; po II wojnie światowej upaństwowiona, zajmowana m.in. przez: Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Będzinie, Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej Województwa Katowickiego, fabrykę okien; obecnie pustostan chylący się ku ruinie.

Ilustracja 37: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny nr 5 im. św. Barbary w Sosnowcu (dawniej w Małobądzu)

Ilustracja 38: Willa w Małobądzu

Władysław Dobrowolski

ur. 1896 w Małobądzu, zm. 1969 w Warszawie; działacz niepodległościowy, oficer Wojska Polskiego, sportowiec – lekkoatleta i szermierz, działacz sportowy;

jako sportowiec wywalczył 12-krotne mistrzostwo Polski w lekkoatletyce; na igrzyskach olimpijskich 1932 i mistrzostwach świata 1934 wywalczył brązowe medale w szermierce drużynowej; jako żołnierz uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939, w tym w obronie Warszawy; po kapitulacji pojmany w niewolę niemiecką; kawaler wielu odznaczeń państwowych, w tym Krzyża Srebrnego Orderu Virtuti Militari i węgierskiego Orderu Zasługi IV klasy; pochowany na Cmentarzu Wojskowym w Warszawie Powązkach.

Ilustracja 39: Władysław Dobrowolski

Właściciele

Imię i nazwisko (nazwa)	Okres własności (inna data)	Uwagi
Mikołaj I Sistrzeniec z Jaroszowa (zm. najpóźniej 1443)		domniemanie pierwszy właściciel Małobądza
Jan I Sistrzeniec z Jaroszowa		
Mikołaj II Sistrzeniec z Jaroszowa	1470/1480 wykazany	
Jan II Sistrzeniec z Jaroszowa, Mikołaj II Sistrzeniec z Jaroszowa	1490 wykazani	bracia
Benedykt Bieniasz Pogórski z Brzezia	1490–1517	1490 wykazany jako wierzyciel ww. braci
Zbigniewa [Pogórska z Brzezia]	od 1492	żona Benedykta Bieniasza Pogórskiego z Brzezia; udział w dochodach z połowy Małobądza (dożywotka)
Jan Szafraniec z Pieskowej Skały, Stanisław Szafraniec z Pieskowej Skały	1494	bracia [?]; zrzeczenie się pretensji do Małobądza
Daniel Pogórski z Kościelca, Gabriel Pogórski z Kościelca	1540 wykazani	bracia/jedna i ta sama osoba pod różnymi imionami [?]
Gabriel Pogórski z Kościelca	1540–1545	
Zofia Zowadowa	od 1541	żona Gabriela Pogórskiego z Kościelca; udział w dochodach (dożywotka)
Jerzyk Ujejski	1543–1545	zastawnik; od 1540 zastawnik karczmny

Leksykon Małobądza w Zagłębiu Dąbrowskim

Imię i nazwisko (nazwa)	Okres własności (inna data)	Uwagi
jw.	1544–1545	udział w dochodach
Jan Wonzam z Krakowa	od 1545	
miasto Będzin	1572–1678	właściciel części Małobądza – Brzozowicy, którą wykupiło z zastawu
Sebastian Palczowski	1580 wykazany	sędzia ziemski zatorski, właściciel części Małobądza
Barbara Michałkowska, Jan Grotkowski, Jan Palczowski, Krystyn Palczowski, Jan Pszczołecki, Jan Rogojski, Krzysztof Sarnowski, Olbrycht Sarnowski, Jan Siemuński	1587 wykazani	współwłaściciele
Jan Palczowski	1590 wykazany	właściciel/współwłaściciel [?]
Krystyn Palczowski, Piotr Siemuński, Walenty Tymiński	1596 wykazani	współwłaściciele
Baltazar Jarocki z Jaroszyna	najpóźniej od 1607	
Jan II Mieroszewski (ur. 1620, zm. 1687)	najpóźniej od 1644–1687	1678 odkupił część Małobądza – Brzozowicę
Jan Krzysztof Mieroszewski (ur. przed 1677, zm. 1755), Jerzy Antoni Mieroszewski (ur. 1677, zm. 1756), Kazimierz Mieroszewski (ur. 1680, zm. 1750), Andrzej Leopold Mieroszewski (ur. 1684)	od 1687	bracia, pierwotnie pod regencją Benigny Estery Wilczek (z kolejnego związku Proseńska); 1687/1709 – Brzozowica i Gzichów wyodrębnione z Małobądza
Kazimierz Mieroszewski	najpóźniej od 1709–1750	
Stanisław Mieroszewski (ur. 1727, zm. 1803)	1750–1803	
Józef Mieroszewski (ur. 1758, zm. 1833)	1803–1833	
Wincenty Siemieński (zm. 1858)	1833–1858	
Jacek Siemieński (ur. 1826, zm. 1872)	1858–1860	
Feliks Mycielski (ur. 1827, zm. 1887), Romania Rutkowska (ur. 1831, zm. 1879)	1860–1863	
Hugon Gerlach	1861 wykazany	wierzyciel
Christian Gustav von Kramsta (ur. 1815, zm. 1869)	1863–1869	1864 – uwłaszczenie
Georg von Kramsta (ur. 1842, zm. 1901), Egmont von Kramsta (ur. 1853, zm. 1906), Pauline Johnston-Krögeborn (ur. 1845)	1869–1883	dzieci Christiana Gustava von Kramsta i Pauline Schmidt (ur. 1820, zm. 1880)
Gwarectwo Gustav von Kramsta w Katowicach	1883–1891	

Imię i nazwisko (nazwa)	Okres własności (inna data)	Uwagi
Towarzystwo Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich (fr. Société des charbonnages mines et usines de Sosnowice) w Warszawie	1891–1939 (1945)	
Haupttreuhandstelle Ost (HTO) w Berlinie	1939–1942	
Preußische Bergwerks- und Hütten 'Preussag' w Berlinie	1942–1945	

Wytwórnia win

istniała po 1947–około 1976; założona przez Będzińskie Zakłady Spożywcze Przemysłu Terenowego w Będzinie, z przekształcenia części wytwórni win, soków owocowych i octu winnego; zamknięta i w większości zburzona w związku z rozbudową ul. Małobądzkiej; w ocalałych budynkach założono magazyny Przedsiębiorstwa Wyróbów Artykułów Spożywczych Prodryn w Katowicach; około 1990 część z tych budynków zburzono; obecnie firma budowlana oraz hurtownia spożywcza i przemysłowa.

Wytwórnia win, soków i octu winnego

istniała od około 1939 do lat II wojny światowej, z przekształcenia młyna [I] i olejarni, być może wskutek przejęcia majątku spółki Fabryka Olejów i Tłuszczów Roślinnych J.D. Potoka Synowie w Będzinie; 1947 upaństwowiona; przekształcona w drukarnię i wytwórnię win;

po 1947 drugą siedzibę olejarni przekształcono w magazyny Powszechnej Spółdzielni Spożywców Społem w Będzinie; po 1976 rozbudowało ją Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Wewnętrznego w Katowicach, m.in. o halę magazynową; obecnie pustostany i różne firmy.

Wyzwolenie

27 I 1945 – pod koniec II wojny światowej, spod okupacji Niemiec; dokonane przez oddziały 59. Armii ZSRR pod dowództwem generała-lejtnanta Iwana Tierientjewicza Korownikowa (ros. Иван Терентьевич Коровников), w ramach sił zbrojnych 1. Frontu Ukraińskiego pod dowództwem marszałka Iwana Stiepanowicza Koniewa (ros. Иван Степанович Конев), które wyparły Niemców z Zagłębia Dąbrowskiego;

podczas wyzwalań Zagłębia Dąbrowskiego bohaterskim czynem wykazał się 19-letni szeregowy Iwan Pawłowicz Kamyszew (ros. Иван Павлович Камышев), który ofiarował swoje życie za powstrzymanie konwoju niemieckiego.

Wzgórza Małobądzkie

wapienno-dolomitowe, na Wyżynie Katowickiej, na pograniczu Będzina, Czeladzi, Sosnowca; z wschodniej strony przechodzą bezpośrednio w dolinę Czarnej Przemszy; najwyższy szczyt 307 m n.p.m.; na niewielkim, niezabudowanym fragmencie łąka cenna przyrodniczo.

Zagłębie Dąbrowskie

subregion Małopolski, na pograniczu ze Śląskiem, w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym (GOP), w widłach Brynicy, Czarnej Przemszy i Białej Przemszy, wyodrębniony ze względu na złoża węgla kamiennego, obecnie nieeksploatowane.

na przestrzeni wieków stanowił obszar wydobywania i przetwórstwa wszelkich dostępnych kopalin, a więc

Ilustracja 40: Dawna Huta Katarzyna w Sielcu

górnictwa węgla kamiennego, węgla brunatnego, rud cynku (galman), rud ołowiu (galena), rud miedzi, rud żelaza, pośrednio srebra, ponadto w mniejszej skali ilów, margli, wapieni, czy piasku oraz hutnictwa cynku, ołowiu, żelaza, szkła; pod zaborami silnie uprzemysłowiony, skupiony na górnictwie węgla kamiennego; rozwój zintensyfikowało doprowadzenie Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej (1847) i wprowadzenie polityki protekcyjnej w Rosji (1877); na wiodący ośrodek przemysłowy wyrosła Dąbrowa [Górnicza]; na przełomie XIX i XX w. był widownią walk mas robotników o poprawę warunków życia; wówczas zrodziło się pojęcie Czerwone Zagłębie, oznaczające obszar gremialnego poparcia dla lewicy, reprezentowanej głównie przez Polską Partię Socjalistyczną; objęty rewolucją 1905–1907, krwawo opłaconą przez robotników (m.in. masakra pod Hutą Katarzyna w Sielcu 9 II 1905), na fali której oraz upatrywania polepszenia bytu w wizji Polski niepodległej rodziły się też inicjatywy jak Republika Zagłębiowska (rząd robotników 31 X–10 XI 1905), czy Republika Sławkowska (samorząd gminny 12–24 XI 1905); podczas powstań śląskich Zagłębiacy wspierali Ślązaków w walce o oderwanie Górnego Śląska od Niemiec i przyłączenie do Polski; podczas II wojny światowej Niemcy zgładzili większość miejscowych Żydów; staraniem I sekretarza Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KC PZPR) Edwarda Gierka w latach 70. XX w. objęty wieloma inwestycjami, w tym kluczową – budową Kombinatu Metalurgicznego Huta Katowice w Dąbrowie Górniczej Gołonogu; 1981 tamże spacyfikowano robotników strajkujących przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce; po 1989 zdeprzemysłowiony, przekształcony w obszar biedy i przymusowej emigracji zarobkowej mas robotników i ich dzieci; 2015 zamknięto ostatnią kopalnię węgla kamiennego – Kazimierz-Juliusz;

przez wieki kształtował się jako obszar wielowyznaniowy: 1308 wzmiankowano Parafię Rzymskokatolicką pw. Świętej Trójcy w Będzinie, pomiędzy 1564 a 1583 utworzono Gminę Wyznaniową Żydowską (kahał) w Będzinie, 1839 erygowano filiał w Będzinie Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Tarnowskich Górach, 1884 erygowano Parafię Prawosławną pw. Świątoho Aleksandra Niewskiego (ros. Святой Александр Невский) w Granicy (obecnie Maczki);

nazwa jest skrzyżowaniem terminu geologicznego 'Zagłębie węglowe' i toponimu Dąbrowa

[Górnica]; upowszechniła się pod koniec XIX w.

Zielony Małobądz

osiedle deweloperskie; od 2020 budowane i sukcesywnie zasiedlane; na 2023 planowane zakończenie inwestycji.

Ilustracja 41: Osiedle Zielony Małobądz w Małobądzu

Zmiany granic

- 1687/1709: wyodrębniono Brzozowicę i Gzichów, czego dokonali sukcesorzy Jana II Mieroszewskiego – bracia Jan Krzysztof, Jerzy Antoni, Kazimierz, Andrzej Leopold – pierwotnie pod regencją Benigny Estery Wilczek
- 1943: przełączono Kolonię Małobądz z Będzina (Małobądz) do Czeladzi
- 1945: uznano decyzję z 1943 za niebyłą
- 1951: przełączono Kolonię Małobądz z Będzina (Małobądz) do Czeladzi
- 1960: przełączono fragment elektrowni z Sosnowca (Pogoni) do Będzina (Małobądz)
- 1976: uregulowano granicę pomiędzy Czeladzią (Kolonią Małobądz) a Będzinem (Małobądzem), dopasowując ją do Gierkówki
- 1997: przełączono szpital z Będzina (Małobądz) do Sosnowca (Pogoni)

Ilustracja 42: Zagłębie Dąbrowskie

* * *

Źródła ilustracji

- nr 1, 16: M. Kantor-Mirski
- nr 2-4, 9-15, 17-18, 33-38, 41-42: autora
- nr 5, 7, 20-23, 25-31: szukajwarchiwach.gov.pl (strona internetowa)
- nr 6: onebid.pl (strona internetowa)
- nr 8: *Kalendarz Górniczy na rok 1914*
- nr 19: bedzin.pl (strona internetowa)
- nr 24: polska-org.pl (strona internetowa)
- nr 32: *Książka adresowo-reklamowa i telefoniczna Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego dla przemysłu i handlu na rok 1924*
- nr 39: A. Pawełek
- nr 40: mindat.org (strona internetowa)
- strona końcowa: „Expres Zagłębia” 1936

MAŁOBĄDZ -- NATURALNA ZAPORA EKSPANSJI BĘDZINSKIEJ

Specjalny reportaż „Expressu Zagłębia”

Małobądz, niegdyś stara wioska rybacka, przechodząca różne koleiny życia, podobnie jak i Gzichów obecnie jest dzielnicą Będzina, oddzielną od miasta Czarną Przemszą.

Zabudowania ciągną się wzdłuż ulicy Małobądzkiej, położonej u stóp Łysiej Góry, pokrytej skrawkami uprawnych pól. Jak niegdyś tak i dziś woda spływająca z pagórkowatego terenu do Czarnej Przemszy, zatapia niżej położone miejsca, powodując spustoszenie na polach.

Małobądz dawniej a dziś

Małobądz znany był z targów rybnych, ponieważ ludność wioski trudniła się rybołówstwem. Czarna Przemsza była splawną i stanowiła szlak wodny pomiędzy Będzinem, a miastami położonymi nad Wisłą. Szły wtedy statki i tratwy, naładowane zbożem i innymi produktami. Pod Małobądziem rzeka była rozlewna i służyła za „port”. Tu przystawali jednostki transportowe.

Dziś po dawnym „porcie” nic nie śladu.

Z płytkiego rozlewiska rzekę wystają tylko stare kosze, wiadra i garnki. Od czasu do czasu ktoś się kąpie w brudnej wodzie.

Obecnie bardzo dużo zmieniło się w starej osadzie rybackiej.

Małobądz uległ zupełnym przeobrażeniom. Życie płynie odmiennym nurtem.

Przedewszystkiem należy wspomnieć o uprzemysłowieniu dzielnicy. Powstała tu elektrownia i fabryka przetworów tłuszczowych, w których pracuje część ludności. Mieszkańcy Małobądza poza tym szukają pracy na kopalniach w Dąbrowie, Sosnowcu oraz Czeladzi.

Wśród ludności robotniczej znajdują się również właściciele gospodarstw rolnych. Ich pozycja życiowa jest dość ciężka. Posiadają około 400 mórg gruntu i łąk, lecz nie w jednym miejscu.

Sporo łąk i pól małobądzkich znajduje się pod Dąbrową, w Gzichowie i pod Piaskami.

— My rolnicy tak gospodarujemy, że zbiory sprzedajemy w jesieni, bo brak jest pieniędzy, a na wiosnę spowrotem kupujemy wszystko.

Sytuacja wśród rolników uległaby poprawie, gdyby Tow. Sosnowieckie rozparcelowało choć część swych dwór w Małobądz, liczący około 300 mórg gruntu.

Rolnicy marzą również o postawieniu na nogi kółka rolniczego, które mogłoby im oddać dużą pomoc. W tym celu podjęto próbę budowy własnego gmachu z funduszy, należących się gromadzie za karcowe z pod nieużytków. Ponieważ o pieniądze to toczy się spór sądowy dalszą realizację planu budowy domu rolniczego wstrzymano.

Budownictwo

Małobądz w dość szybkim tempie się rozbudowuje. Obok stojących w zaopuśczeniu domów gospodarskich, wyrastają domki nowe, nadające dzielnicy estetyczniejszego wyglądu.

W 1934 i 1935 roku stanęło tu 40 domów.

W takim samym tempie budują się domy w bieżącym roku.

Handel

znajduje się wyłącznie w rękach polskich.

Małobądz liczy około 18 sklepów. Elementu żydowskiego z drugiego brzo gu rzeki, mieszkańcy dzielnicy małobądzkiej nie chcą do siebie dopuścić.

My też potrafimy handlować — podkreślają z dumą kupcy małobądzcy.

Na ogólną liczbę około 5 tysięcy mieszkańców jest zaledwie kilkunastu żydów.

Sklep żydowski znajduje się tylko jeden, oraz niewielka fabryczka papieru. Ludność żydowska nie może zaklimatyzować się w Małobądz, ponieważ natrafia na przeszkody przy kupnie parceli, czy też domów.

Rzemiosło

nie odgrywa tu żadnej roli.

Na tym odcinku pracy należy zanotować bierność, spowodowaną warunkami życiowymi dzielnicy.

Niektóre gałęzie rzemiosła, jak szewstwo i ślusarstwo, prowadzone jest w kierunku zaspokojenie własnych potrzeb domowych.

Aczkolwiek Małobądz terytorjalnie i administracyjnie złączony jest z Będzinem, to jednak widać tu prawie odrębny charakter życiowy ludności.

Ktoś bezimienny określił Małobądz jako „Mały Będzin”. Niezupelną miał rację.

P—k.